

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Europese natuurherstel verordening

Bijeenkomsten NHV – overheden
Najaar 2025

© Rijksoverheid

Wat is de natuurherstelverordening?

- De verordening is Europese wetgeving die lidstaten **verplicht** doeltreffende maatregelen te treffen om de natuur te herstellen en niet te laten verslechteren.
- Oplopende **doelstellingen om maatregelen te nemen** voor land- (terrestrisch), kust-, zoetwater- en mariene ecosystemen die nu niet in goede toestand verkeren, voor 2030, 2040 en 2050
- **Doelstellingen** voor stedelijke-, landbouw- en bosecosystemen, rivieren en bestuivers

Doel van de verordening

- Bijdrage aan **herstel van diverse en veerkrachtige natuur in de EU**, zowel op land als zee, door herstel van ecosystemen, habitattypen en soorten
- Bijdrage aan het bereiken van de EU-doelstellingen op het gebied van **klimaatmitigatie en –adaptatie en bodemdegradatie**
- Invulling van de **internationale inzet in de EU** op natuurterrein, onder andere in het kader van het VN-Biodiversiteitsverdrag (CBD)

Overlap en verschillen met bestaande richtlijnen en verdragen

1

Global Biodiversity Framework

- Internationaal (196 landen)
- Niet juridisch bindend
- Brede doelstellingen (herstel, educatie, financieel)

Overlap met:

Verschillen:

2

Europese Natuurherstelverordening

- Europese Unie (27 landen)
- **Bindend**
- Specifieke doelstellingen gericht op ecosystemen

Overlap met:

Verschillen:

3

Vogel- en Habitatrichtlijn

4

Kaderrichtlijn Marien

5

Kaderrichtlijn Water

+ Doelstellingen uitgezet in de tijd (2030, 2040, 2050)
+ Vorm van verslechtingsverbod ook buiten Natura 2000

+ NHV valt binnen scope van de KRW

+ aanvullende doelen stedelijke-, landbouw- en bosecosystemen en bestuivers

Opgaven voor lidstaten

- Art. 4 Terrestrische, kust- en zoetwaterecosystemen
- Art. 5 Mariene ecosystemen
- Art. 8 Herstel van stedelijke ecosystemen
- Art. 9 Herstel van rivieren en uiterwaarden
- Art. 10 Herstel van bestuiverpopulaties
- Art. 11 Herstel van agrarische ecosystemen
- Art. 12 Herstel van bosecosystemen
- Art. 13 Aanplant van 3 miljard extra bomen

Overzicht huidige programma's

Verplichting	International Convention on Biological Diversity (CBD)						
	Vogel en Habitatrichtlijn (VHR)						
	Kaderrichtlijn Water (KRW)					KRM, OSPAR	
Eigenaar	LVVN			VRO	LVVN en IenW		
Onderwerp	Populatie bestuivers	Landbouw ecosystemen	Bos ecosystemen	Terrestrische ecosystemen	Stedelijke ecosystemen	Kust, zoet water, rivieren	Mariene ecosystemen
Huidig en ontwerp beleid/ programma's	Natuurpact, Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering , Basiskwaliteit Natuur - in ontwerp						
	Natura2000 beheerplannen						
	Agenda Natuurinclusief - in ontwikkeling						
	Water en bodem als basis						
	Nationale Bijenstrategie						
		NP Landbouw-bodems	Nationale Bossenstrategie		Groen in en om de stad (GIOS)	PAGW	Mariene Strat.
		NSP GLB			NOVI - Nationale Omgevingsvisie	KRW/stroomgebied beheerplannen	Noordzee akkoord
	Pr. Veenweide				UP Waddengeb.	Progr. Noordzee	
	Aanvalsplannen Lands. & Grutto				Deltaprogram. Progr. IRM	PNN	
					Gebiedsagenda's		

Programmaplan

- Proces voor opstellen Natuurplan.
- Besluit van het Rijk met gemeenschappelijke afspraken over samenwerking.
- Op 15 september verzonden naar de Kamer en gepubliceerd.

([Kamerbrief programmaplan NHV | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#))

Nationaal Herstelplan: art. 14 e.v.

- Iedere lidstaat moet een Nationaal Herstelplan indienen:
 - In Nederland noemen we dit het Natuurplan
 - Er is een vast format, waarin lidstaten aangeven:
 - Hoe wordt voldaan aan de doelstellingen voor 2030
 - Wat de verwachting is richting 2040 en 2050 (strategische doorkijk)
- De Europese Commissie ontvangt deze plannen:
 - September 2026: in concept
 - 6 maanden voor EC om commentaar te geven
 - 6 maanden voor lidstaten om commentaar te verwerken
 - September 2027: definitief

Aanpak Natuurplan

- Vaststellen opgave per wetsartikel
- Inventariseren kansen voor synergie met bestaand beleid
- Opstellen natuurplan adhv het vastgestelde EU format
- Plan milieueffectrapportage (MER) – Omgevingswet (wettelijke inspraak).

Wetgeving

- NHV heeft directe werking, maar uitvoeringswetgeving verplicht om effectief uitvoering te geven
- Stelsel van de omgevingswet vormt basis
- Wetgevingsspoor:
 - Uitvoeringswetgeving
 - Nader uitgewerkt bij AMvB
 - Mogelijke materiële normstelling

Governance

- Aansluiten bij bestaande (wettelijke) taken en verantwoordelijkheden tussen Rijk en medeoverheden.
- Per artikel bestuurlijke afspraken over rollen, taken en verantwoordelijkheden, afbakening en afstemming, financiering en wet- en regelgeving.
- Samenhang tussen artikelen wordt geborgd in het Natuurplan net als de samenhang tussen bestaand en toekomstig beleid.

Samenwerking

LVN: systeemverantwoordelijk & grootste deel artikelen

VRO: art. 8 – stedelijke ecosystemen
I&W: art. 9 - rivieren & uiterwaarden + deels art 4 zoetwater + deels art 5- mariene ecosystemen.

KGG en Defensie: nauw betrokken – groot belang en uitzonderingsgronden.

IPO, UvW en VNG: nauwe samenwerking i.h.k.v. uitvoerbaarheid, onder meer met UDO-proces.

Meer info: [Programmaplan Natuurbeleid](#) | [Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

Betrekken belanghebbenden

- Doelen:
 - Benutten kennis
 - Bevorderen uitvoerbaarheid
 - Bevorderen integrale aanpak ruimtelijke opgaven
 - Waar mogelijk belangen verbinden (win-win)

Monitoring

Aanpak

- In kaart brengen van daadwerkelijke staat natuur
- Versterken bestaande monitoringssystemen
- Waar nodig aanvullende monitoring voor NHV

Uitgangspunten

- Dubbel werk voorkomen, verbeterprogramma VHR monitoring benutten
- Rekening houden met de artikel-specifieke eisen Basislijn

Deelsessies

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 4 Natuurherstelverordening

Terrestrische-, kust- en zoetwater ecosystemen

Deelsessie stakeholderbijeenkomst
15 oktober 2025

Art. 4 Herstel habitattypen en soorten

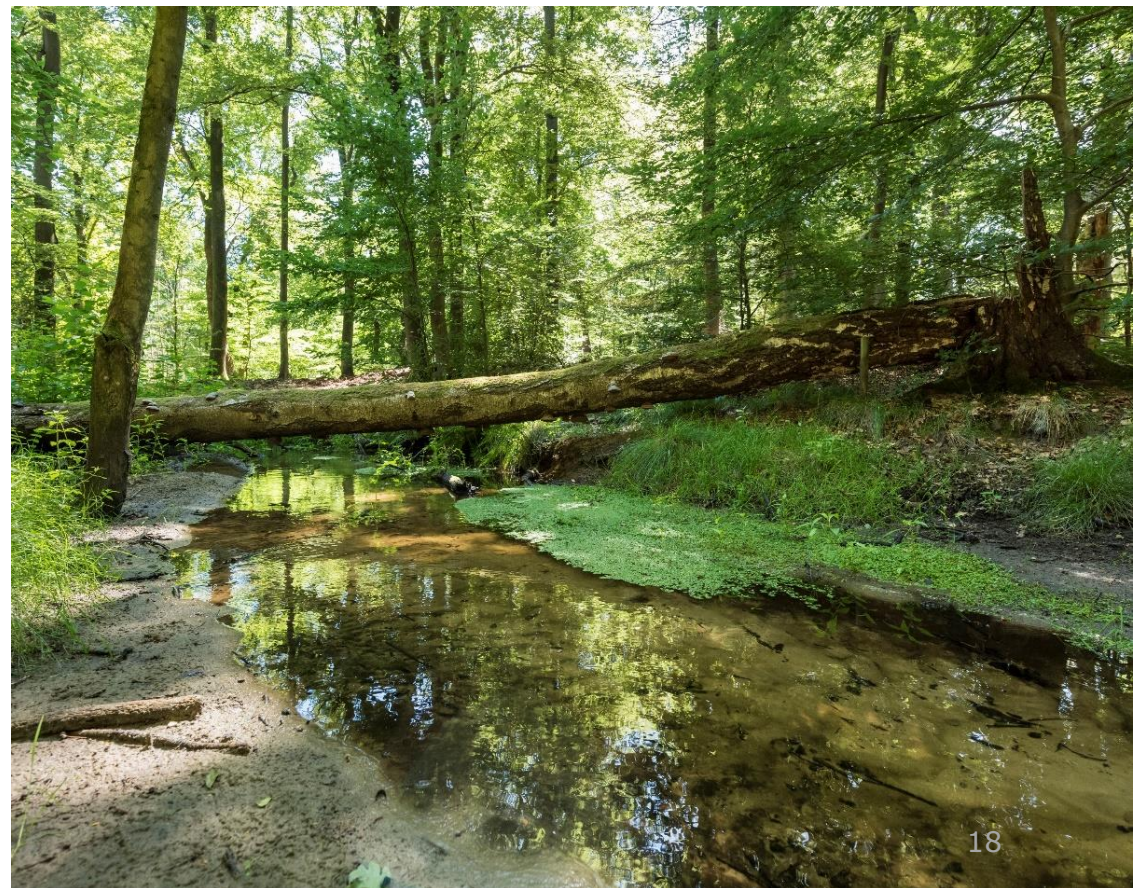
- 4.1: Minimale oppervlakte van alle habitattypen, om *toestand* ("kwaliteit") te verbeteren.
Gebaseerd op totale oppervlakte 30% in 2030 , 60 % in 2040 en 90 % in 2050.
- 4.4: Minimale oppervlakte van alle habitattypen om te realiseren, voor het behalen van een gunstige referentieoppervlakte: 30% in 2030, 60% in 2040 en 100% in 2050.
- 4.7: Leefgebied van Soorten: maatregelen die nodig zijn voor het bereiken van voldoende kwaliteit en kwantiteit van die habitats.

Art. 4 Herstel natuurlijke ecosystemen- verslechteringsverbod

- '**Verbetergebod**' (4.11) voor gebieden waar natuurherstel plaatsvindt
 - Gericht op het treffen van maatregelen om de natuur continu te verbeteren.
 - Inspanningsverplichting op het te behalen resultaat.
- '**Verslechteringsverbod**' (4.12) voor habitattypen en herstellende leefgebieden buiten Natura 2000
 - Gericht op het treffen van maatregelen ter voorkoming van significante verslechtering.

Monitoring – Artikel 4 & 14

- › De totale habitatoppervlakte en een kaart van de huidige verspreiding ervan;
 - Hiervoor is nu de eerste stap gezet met een 1-jarige opdracht om onderzoek te doen naar de toestand van habitattypes buiten natura 2000-gebieden (nhv doel 4(9))

- › Eind dit jaar begint er een proces om dit structureel in te richten.
 - Hierin wordt ook het beoogd detailniveau meegenomen m.b.t monitoring buiten Natura 2000-gebieden

Monitoring – Artikel 14

- › Voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van het natuurplan
 - Voor elk habitatype uit bijlage I (voor NL 52 habitatypes)
 1. De totale habitatoppervlakte en een indicatieve kaart van de huidige verspreiding ervan;
 2. De habitatoppervlakte die niet in goede toestand verkeert;
 3. Gunstige referentieswaardes (of een landelijk doel);
 4. Gebieden die het meest geschikt zijn voor het opnieuw ontwikkelen van habitattypes.

- › Op landelijk niveau werken we nu met de VHR-rapportage van 2019 – 2025 als basislijn voor deze gegevens.

Monitoring – rapportagecyclus Artikel 20

- › Na oplevering van het Natuurplan op 1 juli 2027 dient de lidstaat elke 3 jaar te rapporteren over de inzet en locaties van de opgenomen maatregelen ten behoeve van habitatype verbetering (uitbreiding & kwaliteit) en verbetering van de leefgebieden van soorten.
 - › De rapportage dient te gebeuren op ruimtelijk niveau (GIS-data), waarvan het schaalniveau (per gebied, provincie, nationaal) nog nader bepaald dient te worden.

Juridische duiding

- › NHV is een verordening en wordt geacht rechtstreeks door te werken in het nationale rechtstelsel
- › Zowel inspanningsverplichtingen als resultaatverplichtingen
- › Niet naleven van de NHV kan resulteren in:
 - Procedures bij de nationale rechter
 - Inbreukprocedure met forse dwangsommen en boetes
 - Juridificering natuurdossier

Uitvoeringswetgeving

- > Via wettelijk en bestuurlijk stelsel moet uitvoering van de NHV mogelijk worden gemaakt
- > Aansluiting bij decentraal stelsel, neergelegd in de Omgevingswet
- > Uitbreiding van taken, verantwoordelijkheden en instrumenten
- > In samenhang met bestuurlijke afspraken

(Uitbreiding) wettelijke taken

- › LNVN is systeemverantwoordelijk voor natuurbeleid & NHV
- › Op basis van huidige VHR-richtlijnen, hebben provincies:
 - › Een taak voor behoud en herstel habitattypen en habitats van soorten, tenzij rijksgebied (artikel 2.18 Omgevingswet);
 - › Een specifieke verantwoordelijkheid voor Natura 2000-gebieden, begrensd door het Rijk.
- › NHV is breder dan VHR richtlijnen, vereist explicitering en uitbreiding in de Omgevingswet en lagere regelgeving.

Maatregelen ter voorkoming van verslechtering

- › Binnen en buiten Natura 2000
- › Zorgplicht om nadelige gevolgen tegen te gaan
- › Aanpak op drukfactoren vanuit Rijk en provincies van belang
- › Uitzonderingen:
 - › Overmacht, zoals natuurrampen
 - › Klimaatverandering
 - › Projecten van groot openbaar belang
 - Specifieke ruimte voor Defensie en hernieuwbare energie buiten Natura 2000

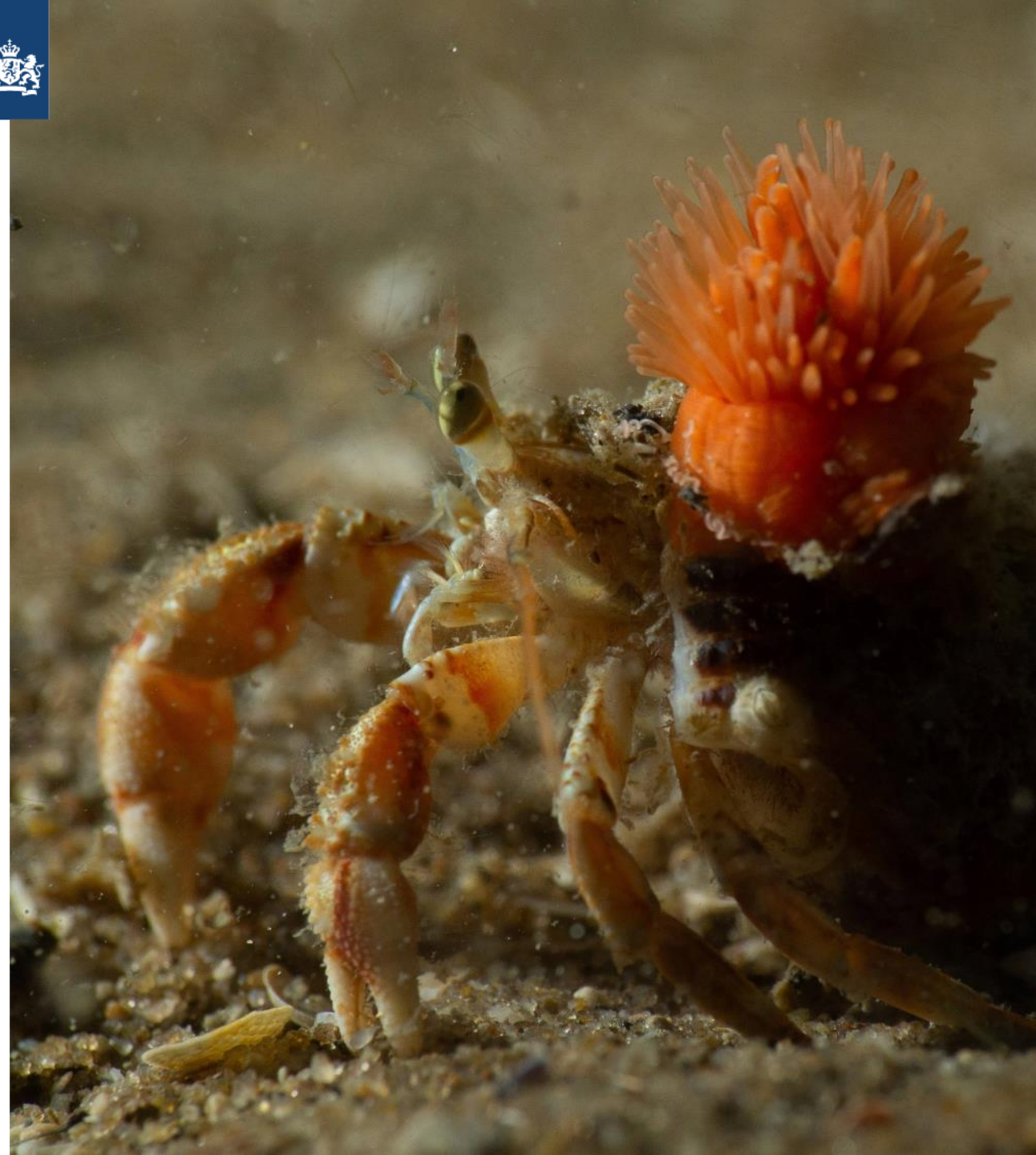

Stand van zaken oktober 2025

Artikel 4.1 en 4.4

- Basislijn: VHR rapportage 2019 - 2025
- Opgave per HT:
 - Landelijk areaal
 - Landelijke toestand
 - Landelijke areaal doelstelling (GRW)
- Indicatieve inschatting per voortouwnemer in de maak

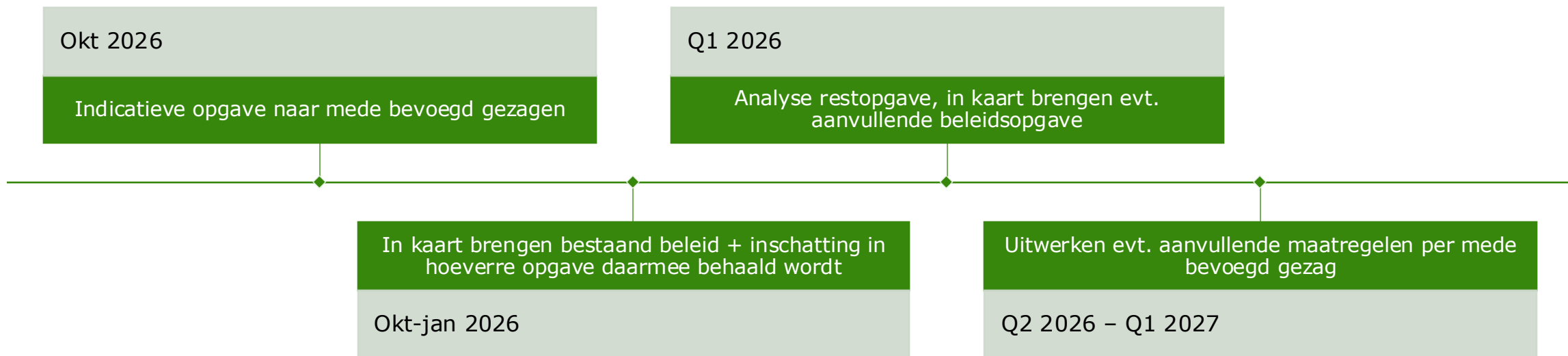
Artikel 4.1 en 4.4

- Maatregelen inventarisatie
 - Generieke maatregelen (o.a. MCEN)
 - Gebiedsgerichte maatregelen van voortouwnemers
- Expertinschatting per VTN in hoeverre 2030 doel gehaald wordt met bestaand/geprogrammeerd beleid
- Eventuele restopgave leidt tot noodzaak tot aanvullend beleid → zowel Rijksinzet als op voortouwnemersniveau

Voorlopige planning (stavaza oktober 2025)

Invulling 4.7 soorten

- Lidstaten moeten zorgen voor **toenemende trend in kwaliteit & kwantiteit leefgebieden.**
- Oppervlaktebehoefte wordt **gekwantificeerd in Natuurplan.**
- Veel soorten profiteren van bestaande maatregelen, maar dit is **onvoldoende voor alle soorten.**
- Analyse o.b.v. **VHR-rapportage & Rode Lijsten** → vaststellen prioritaire soorten en herstelbehoefte.
- **Voorjaar 2026:** aanvullende herstelopgave landelijk vastgesteld, opgenomen in Natuurplan en regionaal uitgewerkt met voortouwnemers.
- **Aanvullende inzet** in 1e natuurplan voor soorten in slechte, verslechterende toestand o.b.v. onderzoek kennisinstellingen.

Artikel 5 Natuurherstelverordening
Herstel van mariene ecosystemen

Deelsessie stakeholderbijeenkomst NHV
15 oktober 2025

Doel artikel 5

- Behalen natuurdoelstellingen
 - Kaderrichtlijn Mariene Strategie
 - Goede Milieutoestand (GMT)
 - Natura 2000
 - Vogel- en Habitatrichtlijn
 - Gunstige staat van instandhouding (GSvI)
- Borgen dat lidstaten maatregelen nemen
 - Verplichte doelstellingen voor 2030, 2040, 2050

Opbouw artikel 5

- Herstelmaatregelen voor zeven groepen habitattypen op vastgestelde oppervlakten
 - Lid 1: Herstel van de oppervlakte dat niet in goede toestand is
 - Lid 2: Opnieuw ontwikkelen om de gunstige referentieoppervlakte te behalen
- Herstelmaatregelen voor mariene habitats van soorten
 - Lid 5: Voldoende kwaliteit en kwantiteit
- Kennis over toestand van habitattypen vergroten
 - Lid 7: Toestand van vastgestelde oppervlakten moet bekend zijn

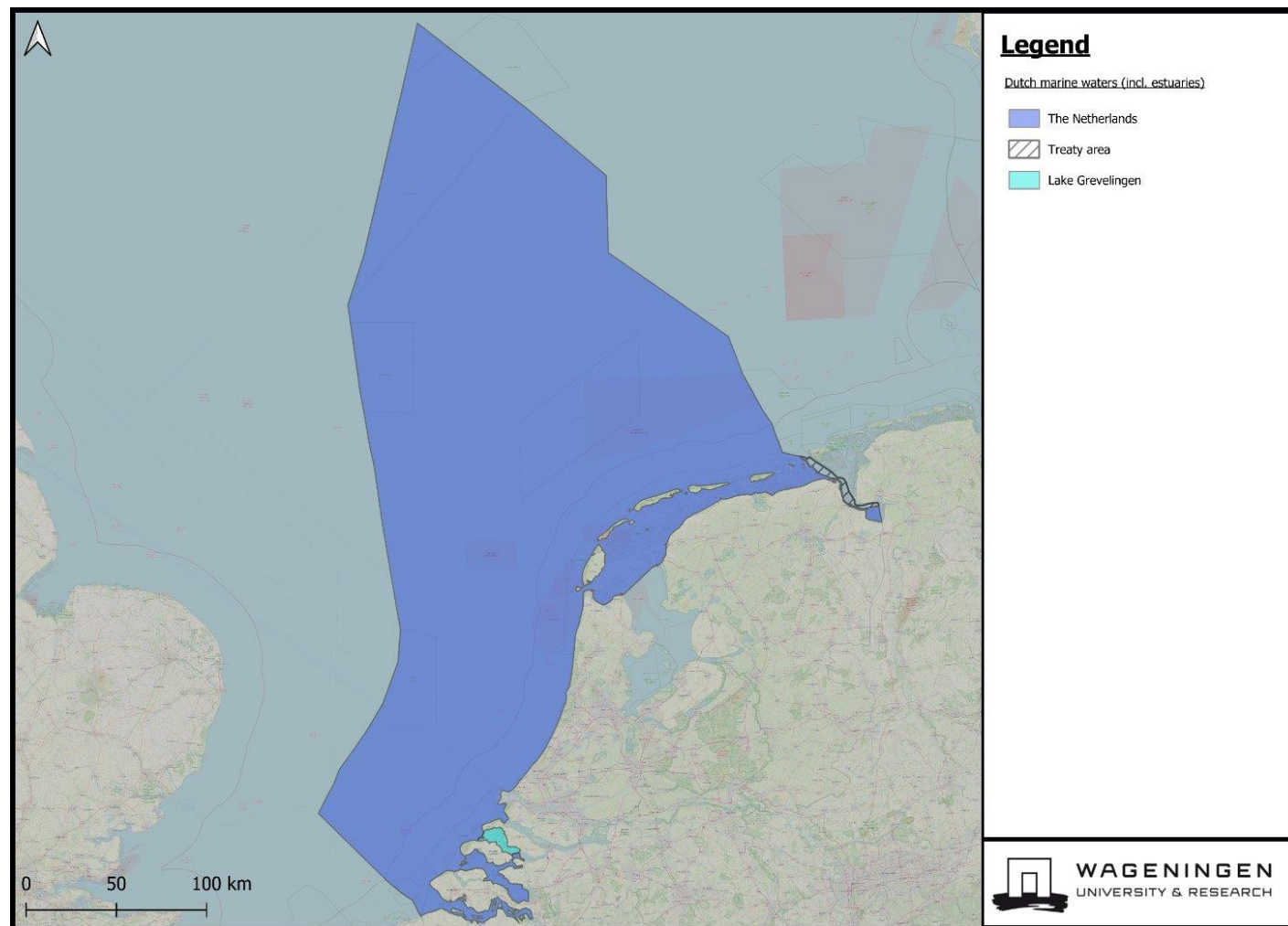

Scope artikel 5

Het mariene ecosysteem omvat:

- Noordzee
- Waddenzee
- Zuidwestelijke Delta

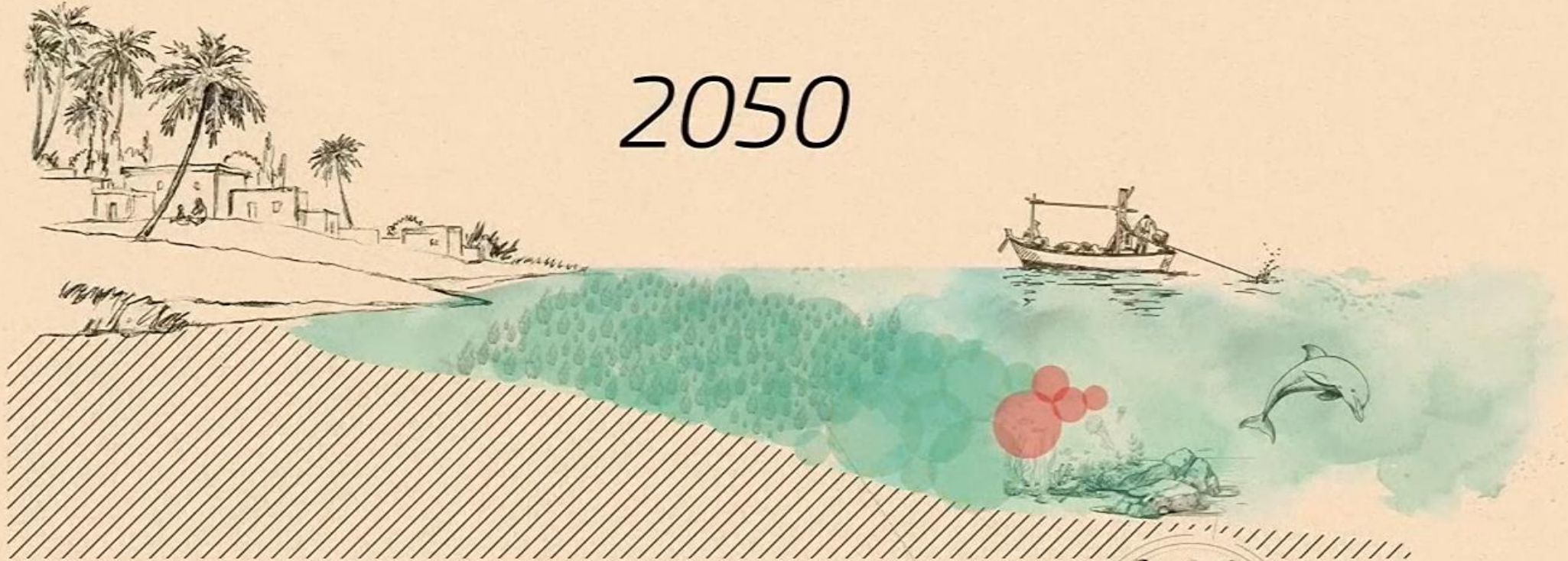

OBLIGATION 1

PROGRESSIVE RESTORATION GOALS

Restoring seabed habitats

2050

30%

of degraded areas
should be covered by
restoration measures
by **2030**

90%

increasing to
by **2050**

60%

increasing to
by **2040**

*Posidonia
oceanica*

Art 5- Maatregelen voor habitattypen

- Maatregelen nemen voor:
 - **Herstel** van habitattypen die niet in goede toestand verkeren (lid 1)
 - **Opnieuw ontwikkelen** van habitattypen om 'gunstige referentieoppervlakten' te behalen (lid 2)
 - Voorkomen van verslechtering (leden 9 en 10)

Habitattypen – bijlage II

1. Zeegrasvelden
2. Bossen van macroalgen
3. Mossel- en oesterbanken
4. Kalkwiervelden
5. Spons-, koraal- en koraligene velden
6. Hydrothermale en koude submariene bronnen
7. Zachte sedimenten (niet dieper dan 1000 m)

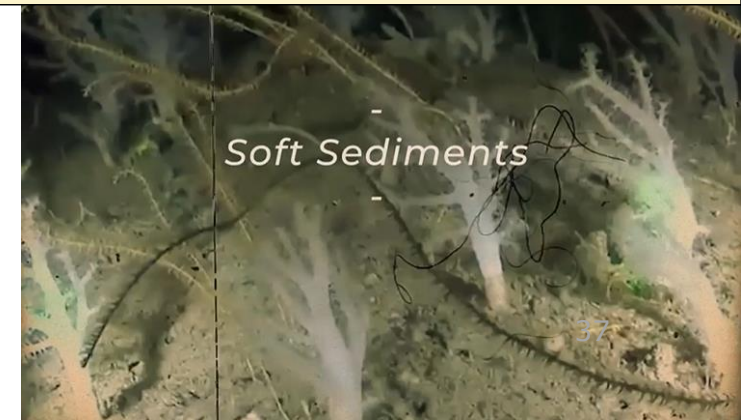
Herstelmaatregelen habitattypen: art. 5 lid 1 en 2

- Onderscheid groepen:
 - 1 t/m 6: specifieke habitats
 - Essentieel voor marien ecosysteem
 - Paaigronden & kraamkamer voor vissen
 - CO₂ opslag
 - Doelstellingen vanaf 2030
 - 7: brede habitats
 - Aansluitend op KRM
 - Doelstellingen vanaf 2040

Habitattypen – bijlage II

1. Zeegrasvelden
2. Bossen van macroalgen
3. Mossel- en oesterbanken
4. Kalkwiervelden
5. Spons-, koraal- en koraligene velden
6. Hydrothermale en koude submariene bronnen
7. Zachte sedimenten (niet dieper dan 1000 m)

Herstelmaatregelen habitattypen: art. 5 lid 1 en 2

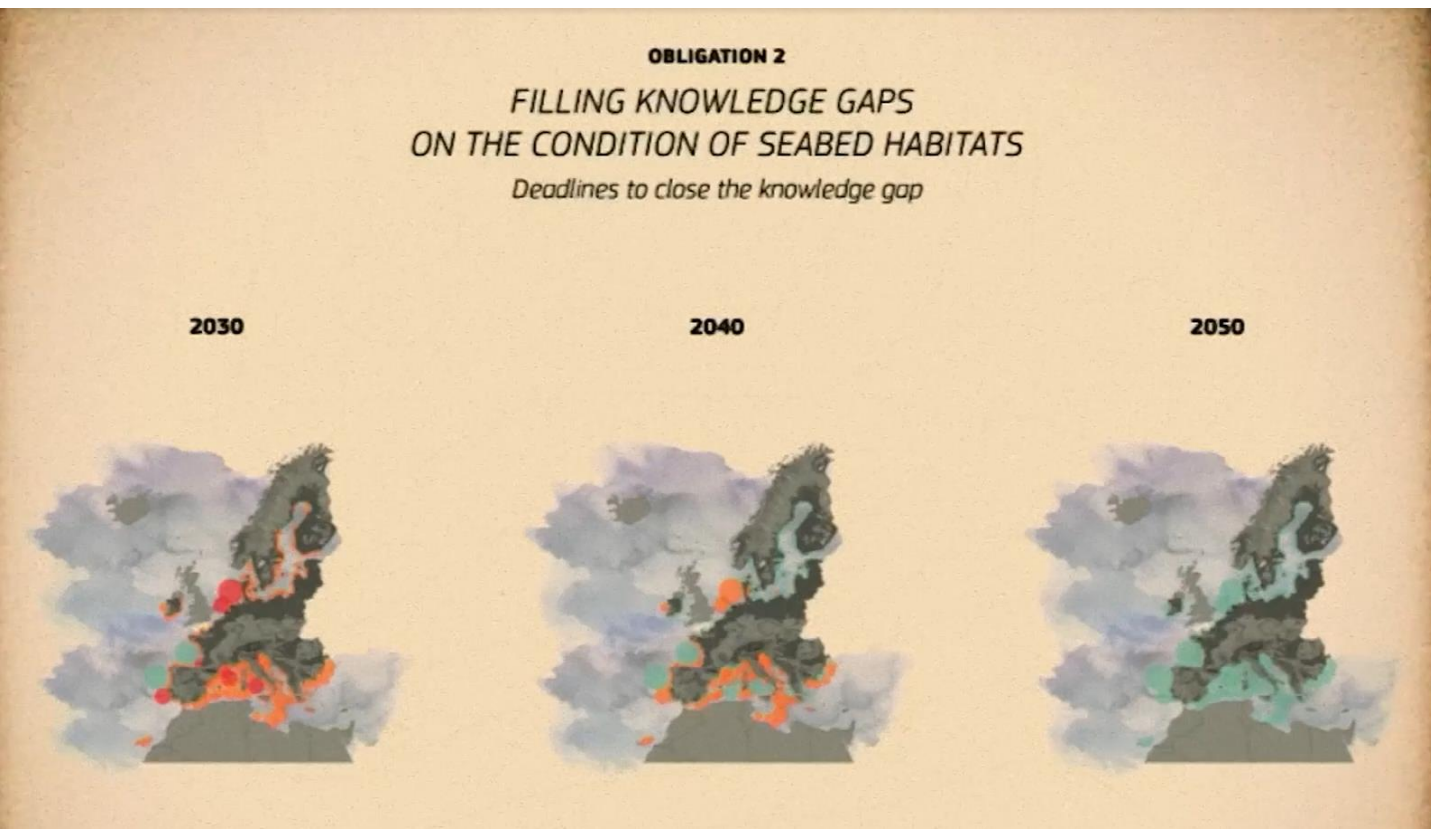
Groepen 1-6	2030	2040	2050
Herstellen wat niet in goede toestand is	30%	60%	90%
Opnieuw ontwikkelen om GRO te bereiken	30%	60%	100%

Groep 7	2030	2040	2050
Herstellen wat niet in goede toestand is	-	50%	75%

Habitattypen – bijlage II
1. Zeegrasvelden
2. Bossen van macroalgen
3. Mossel- en oesterbanken
4. Kalkwiervelden
5. Spons-, koraal- en koraligene velden
6. Hydrothermale en koude submariene bronnen
7. Zachte sedimenten (niet dieper dan 1000 m)

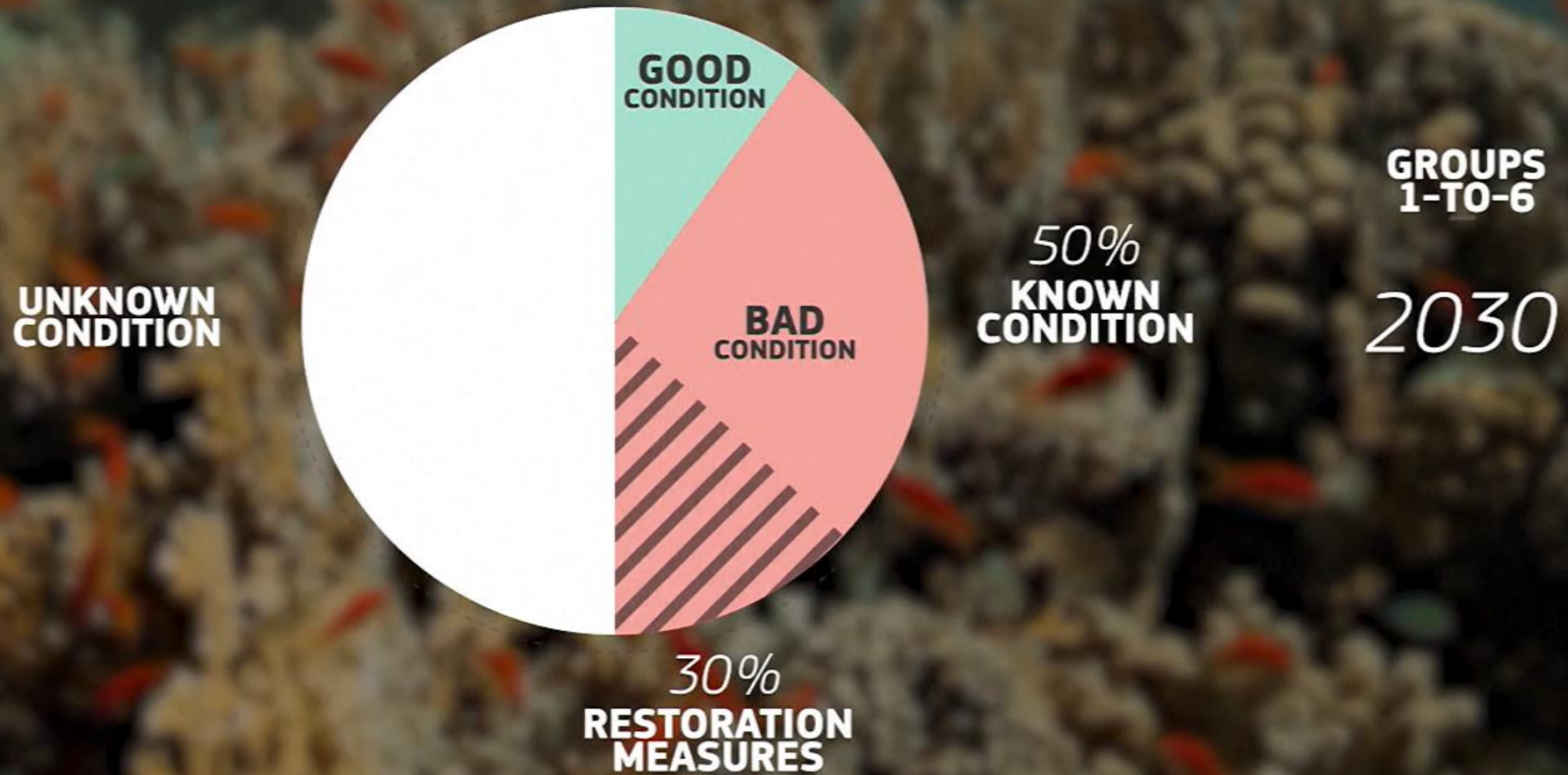

Kennis over toestand: art. 5 lid 7

- Groepen 1-6
 - 50% in 2030
 - 100% in 2040
- Groep 7
 - 50% in 2040
 - 100% in 2050

BY 2030, THE CONDITION MUST BE KNOWN FOR 50% OF THE AREA OF HABITATS. 30% OF THE AREA KNOWN TO BE IN BAD CONDITION MUST BE COVERED BY RESTORATION MEASURES.

Art 5- Herstelmaatregelen & kennisontwikkeling voor habitattypen

Groepen 1-6	2030	2040	2050
Herstellen wat niet in goede toestand is	30%	60%	90%
Opnieuw ontwikkelen om GRO te bereiken	30%	60%	100%
Kennis over toestand	50%	100%	-

Groep 7	2030	2040	2050
Herstellen wat niet in goede toestand is	-	50%	75%
Kennis over toestand	-	50%	100%

Habitattypen – bijlage II
1. Zeegrasvelden
2. Bossen van macroalgen
3. Mossel- en oesterbanken
4. Kalkwiervelden
5. Spons-, koraal- en koraligene velden
6. Hydrothermale en koude submariene bronnen
7. Zachte sedimenten (niet dieper dan 1000 m)

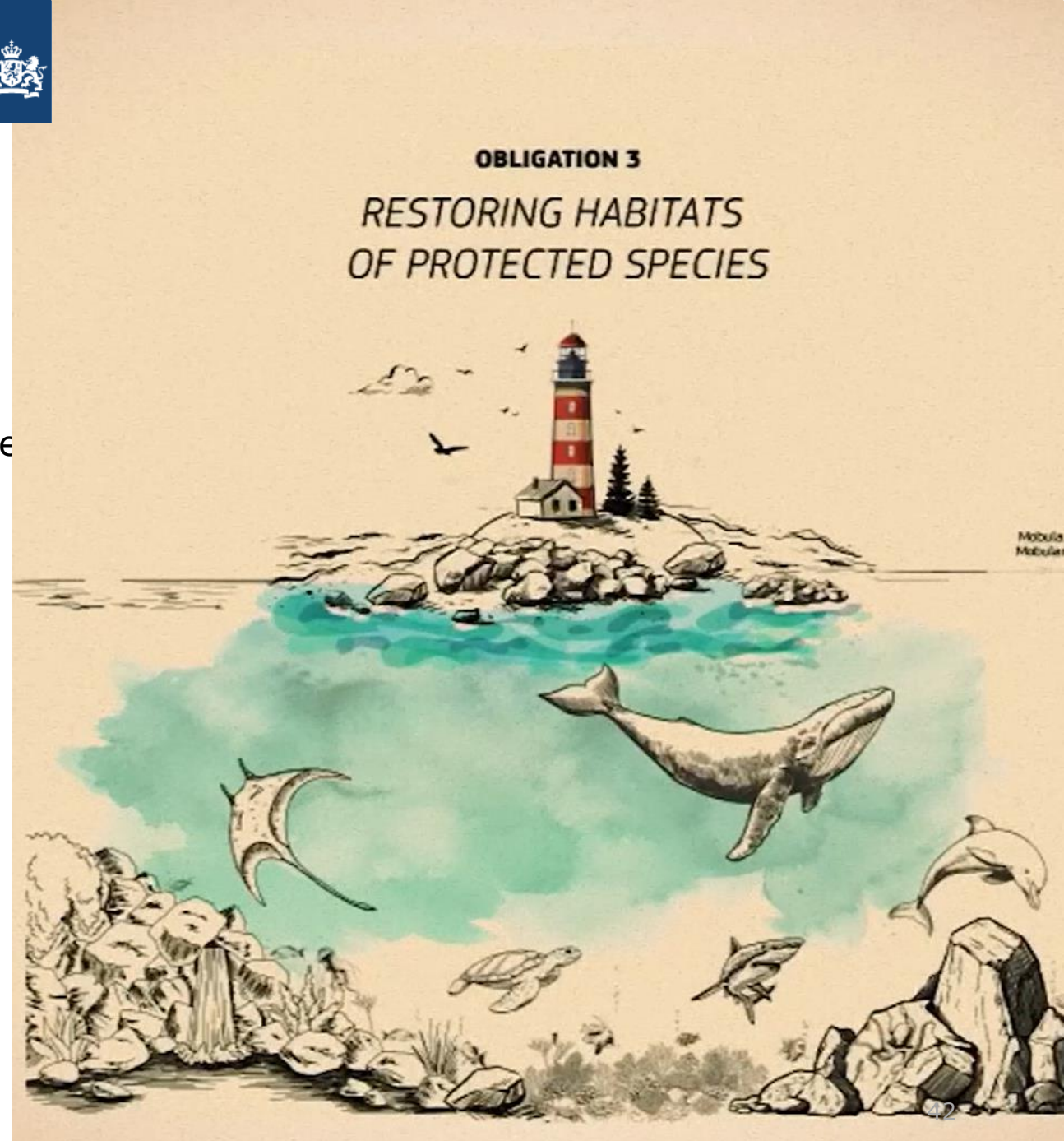
Habitats van soorten: art. 5 lid 5

VHR-soorten + haaien & roggen

- Bijlage III NHV
- Herstelmaatregelen mariene habitats van soorten
- Herstelmaatregelen
- Opnieuw ontwikkelen

Doel

- Voldoende kwaliteit en kwantiteit
- Verbeteren connectiviteit
- Aanvullende habitats
- O.a. pelagisch

Art 5- Onderzoek: vaststelling opgave

- Welke habitattypen moeten we herstellen?
- Op welke oppervlakten moeten we herstelmaatregelen nemen?
- Wat weten we over de toestand van de habitattypen?
- Voor welke mariene habitats van soorten moeten we maatregelen nemen om de kwaliteit en kwantiteit van hun habitats te verbeteren?

Art 5- wat moeten we doen?

- Inventarisatie huidige maatregelen
 - Noordzee
 - Waddenzee
 - Zuidwestelijke Delta
- Bepalen of we hiermee voldoen aan de opgave
 - Focus op 2030

Type maatregelen

- Menselijke drukfactoren verminderen
 - Hernieuwbare energie
 - Scheepvaart
 - Vervuiling
 - Visserij
- Actieve maatregelen
 - Oesters uitzetten
 - Zeegras planten

Concept Natuurplan 2025 - 2026

Q3 '25

Oplevering rapport WMR

Inventarisatie bestaande maatregelen

Q4 '25

Vaststelling of aanvullende maatregelen
nodig zijn

Q1 - Q2 '26

Opstellen Natuurplan

Q2 - Q3 '26

september 2026

Indiening concept Natuurplan bij EC

Definitief Natuurplan 2026 - 2027

Q2 - Q3 '26

Q3 - Q4 '26

Q4 '26

Q1 '27

september 2027

Indiening definitief Natuurplan bij EC

Uitvoering 2027 - 2050

Art 5- Proces tot Natuurplan

- Onderzoek Wageningen Marine Research loopt
 - Inzicht in welke habitats hersteld moeten worden
 - Oplevering: oktober 2025
- Inventarisatie reeds genomen maatregelen
 - Noordzee, Waddenzee en Zuidwestelijke Delta
 - Waaronder afpraken uit Noordzeeakkoord
- Vaststellen of aanvullende maatregelen nodig zijn
 - Afstemming met NZO en overige stakeholders

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 8 Natuurherstelverordening Stedelijke ecosystemen

Deelsessie stakeholderbijeenkomst
15 oktober 2025

Inhoud presentatie

Artikel 8

Wetgeving

Verplichting aanwijzen stedelijke ecosystemen

Verplichting treffen maatregelen behalen doelen

Inhoudelijke keuzes

Wenselijke begrenzing stedelijke ecosystemen

(aanvullende) herstelmaatregelen

Gebruik uitzonderingsregeling

Bepalen bevredigende niveaus

Monitoring

Keuze gebruik aanvullende data

Opzetten verplichte monitoring

- 1 Doelstellingen artikel 8
- 2 Inhoudelijke keuzes
- 3 Monitoring en onderzoek
- 4 Overlap met andere artikelen
- 5 Discussie

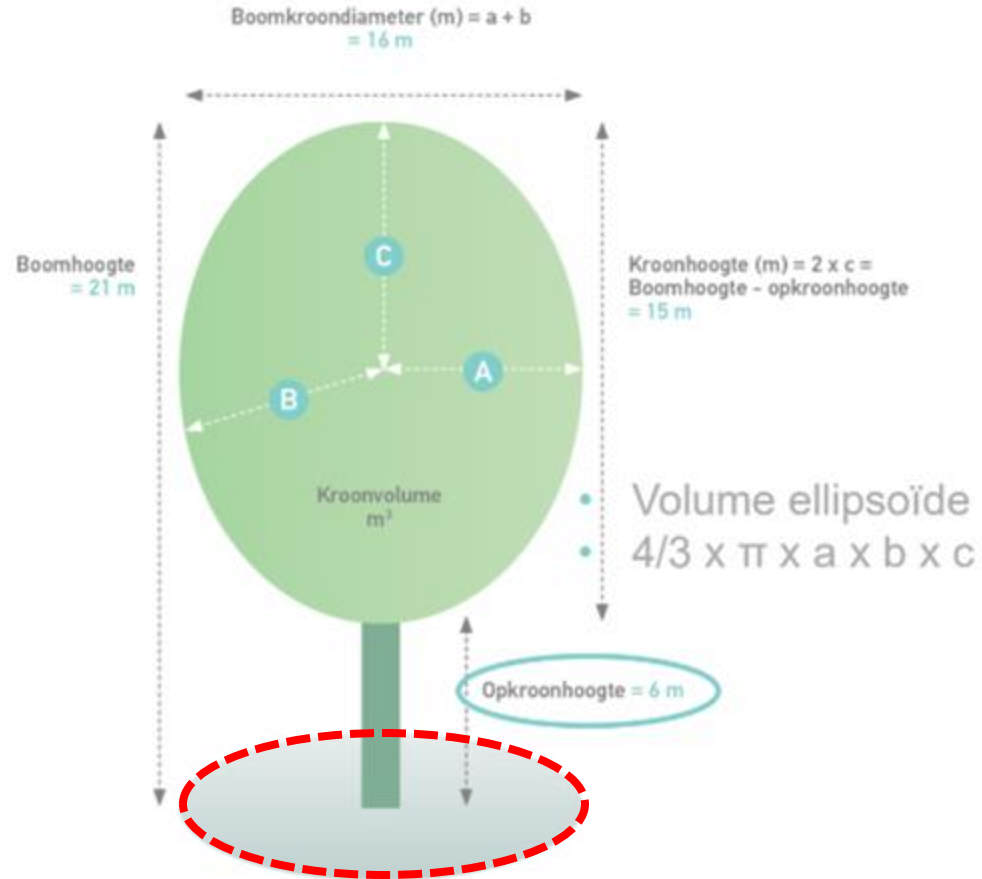
Inhoud artikel 8 - doelstellingen

1. Tot en met 2030 **geen nettoverlies in de totale nationale oppervlakte** stedelijke groene ruimte en stedelijke boomkroonbedekking in stedelijke ecosysteemgebieden t.o.v. inwerkingtreding (augustus 2024).
2. Vanaf 2031 een **toenemende trend** realiseren **in de totale nationale oppervlakte** stedelijke groene ruimte, totdat een **bevredigend niveau** is bereikt t.o.v. 1 januari 2031
3. Vanaf 2031 een **toenemende trend** realiseren **in elk stedelijk ecosysteemgebied** in de stedelijke boomkroonbedekking, totdat het **bevredigend niveau** is bereikt t.o.v. 1 januari 2031

Artikel 8 is geldig direct na inwerkingtreding van de verordening (18 augustus 2024).

Definities artikel 8

- **Stedelijke groene ruimte** is de totale oppervlakte aan bomen, heesters, struiken, vaste kruidachtige vegetatie, korstmossen en mossen, vijvers en waterlopen.
- **Stedelijke boomkroonbedekking** is de totale met boomkroon bedekte oppervlakte.

Bron: Integratie van de bomennorm; leeragenda GIOS, onderwerp 6

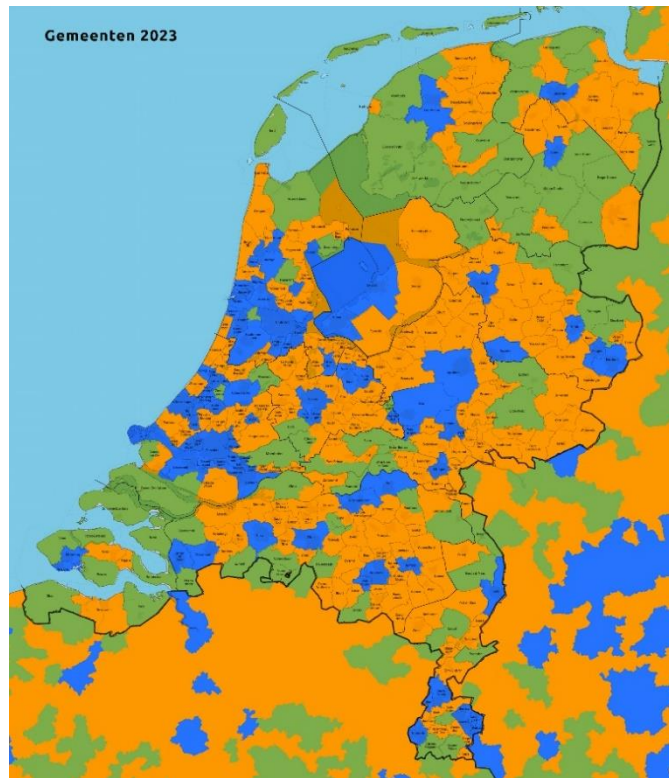

Aandachtspunten bij artikel 8

- Stedelijke ecosystemen zijn **ruimtelijke begrenzingen**; géén ecologische ecosystemen.
- Stedelijk groene ruimte en stedelijke boomkroonbedekking gaat over zowel **privaat als openbaar groen**.
- **Water** is ook een onderdeel van het begrip stedelijke groene ruimte.
- Groene daken en groene gevels (**verticaal groen**) tellen ook mee als stedelijk groene ruimte .
- Bomen dragen bij aan zowel het **oppervlakte stedelijke groene ruimte** als **de oppervlakte boomkroonbedekking**
- **Al het groen dat verdwijnt** binnen het stedelijk ecosysteem én voldoet aan de definitie stedelijke groene ruimte **moet gecompenseerd worden**.
- De verplicht te gebruiken satellietdata monitort “**permanent herbaceous**” groen. Voorbeeld: een weiland wordt wél gezien als stedelijk groen, maar akkerbouw niet.
- NB: stedelijke groene ruimte is in principe **al het stedelijk groen**, ook als dit niet primair de ‘functie’ groen heeft.

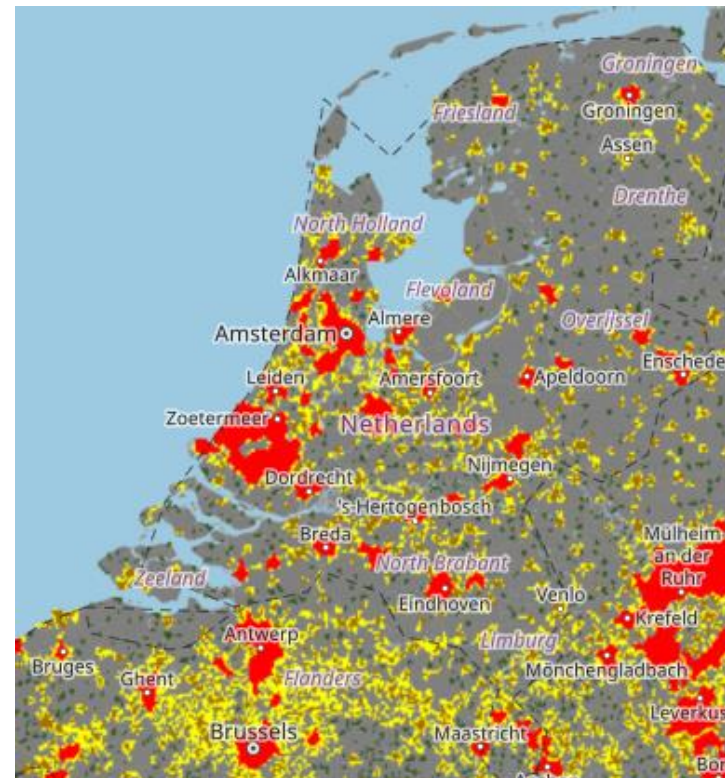
Verplichting aanwijzen stedelijke ecosystemen

Degree of urbanisation

- Cities (Densely populated areas: at least 50 % of the population lives in urban centres)
- Towns and suburbs (Intermediate density areas: less than 50 % of the population lives in rural grid cells and less than 50 % of the population lives in urban centres)
- Rural areas (Thinly populated areas: more than 50 % of the population lives in rural grid cells)
- Data not available

Bron: Eurostat - Statistical Atlas

Legend for the maps Settlement Model

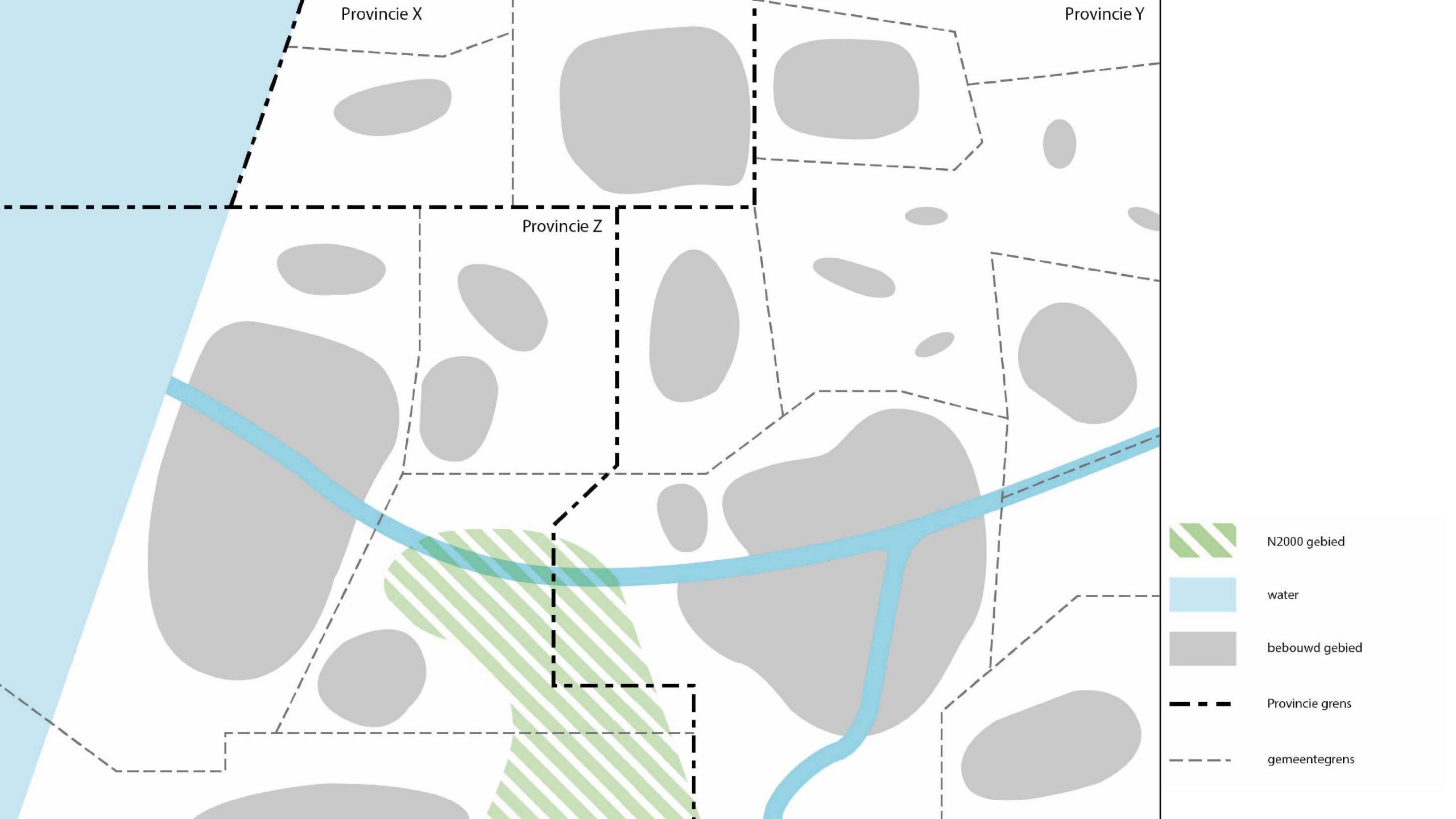
- Urban centre (City):**
 - Urban centre (City)
- Urban cluster (Town & suburb):**
 - Dense and semi-dense urban cluster (Town)
 - Suburban cells (Suburb)
- Rural grid cells (Rural area):**
 - Rural cluster (Village)
 - Low density rural grid cells (Dispersed rural area) - transparent
 - Very low density rural grid cells (Mostly uninhabited area) - transparent

Bron: Global Human Settlement - Stats in the city visualisation - European Commission

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Fictieve casus – aanwijzen
stedelijke ecosysteem grenzen

Provincie X

Provincie Y

Provincie Z

N2000 gebied

water

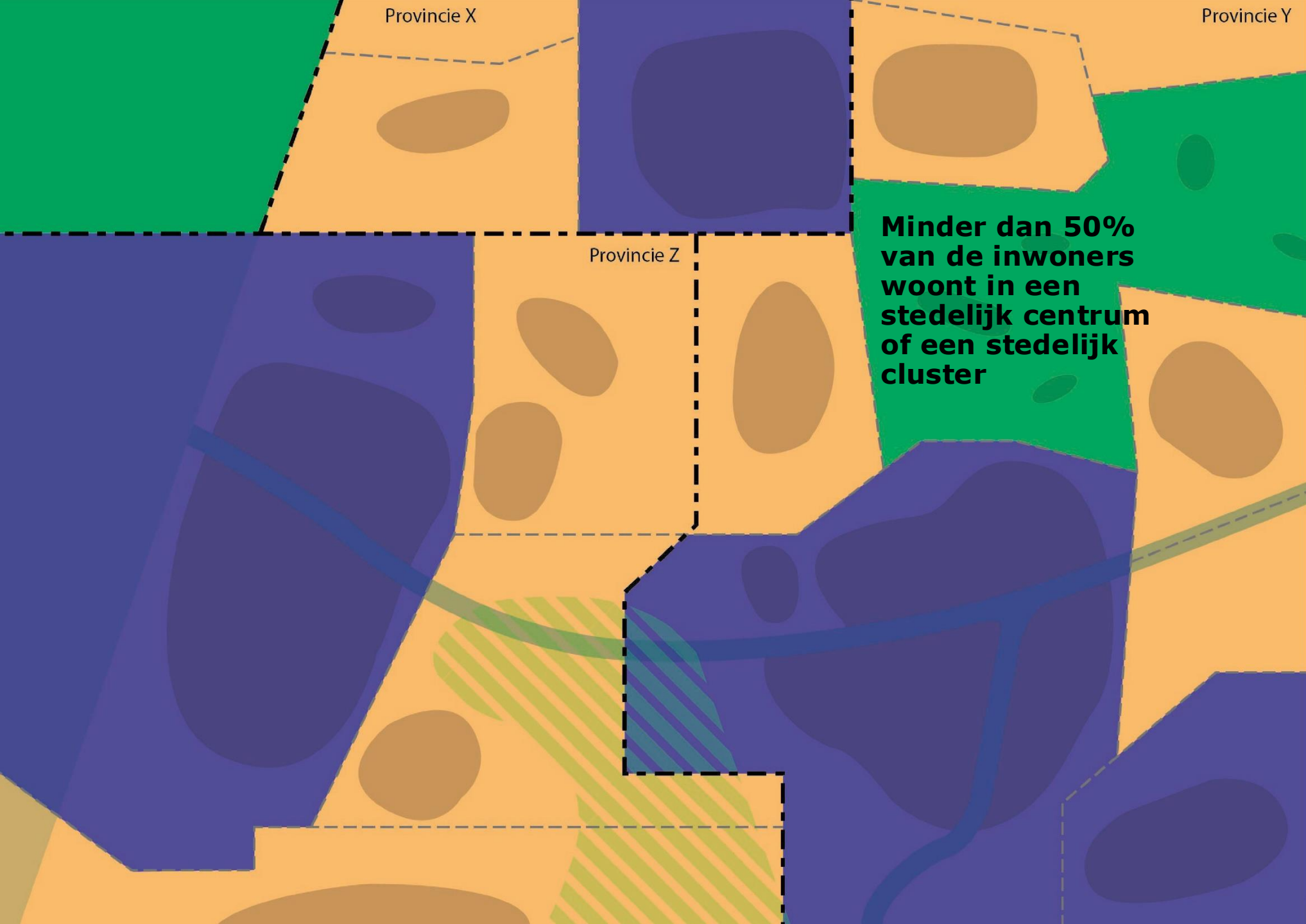
bebouwd gebied

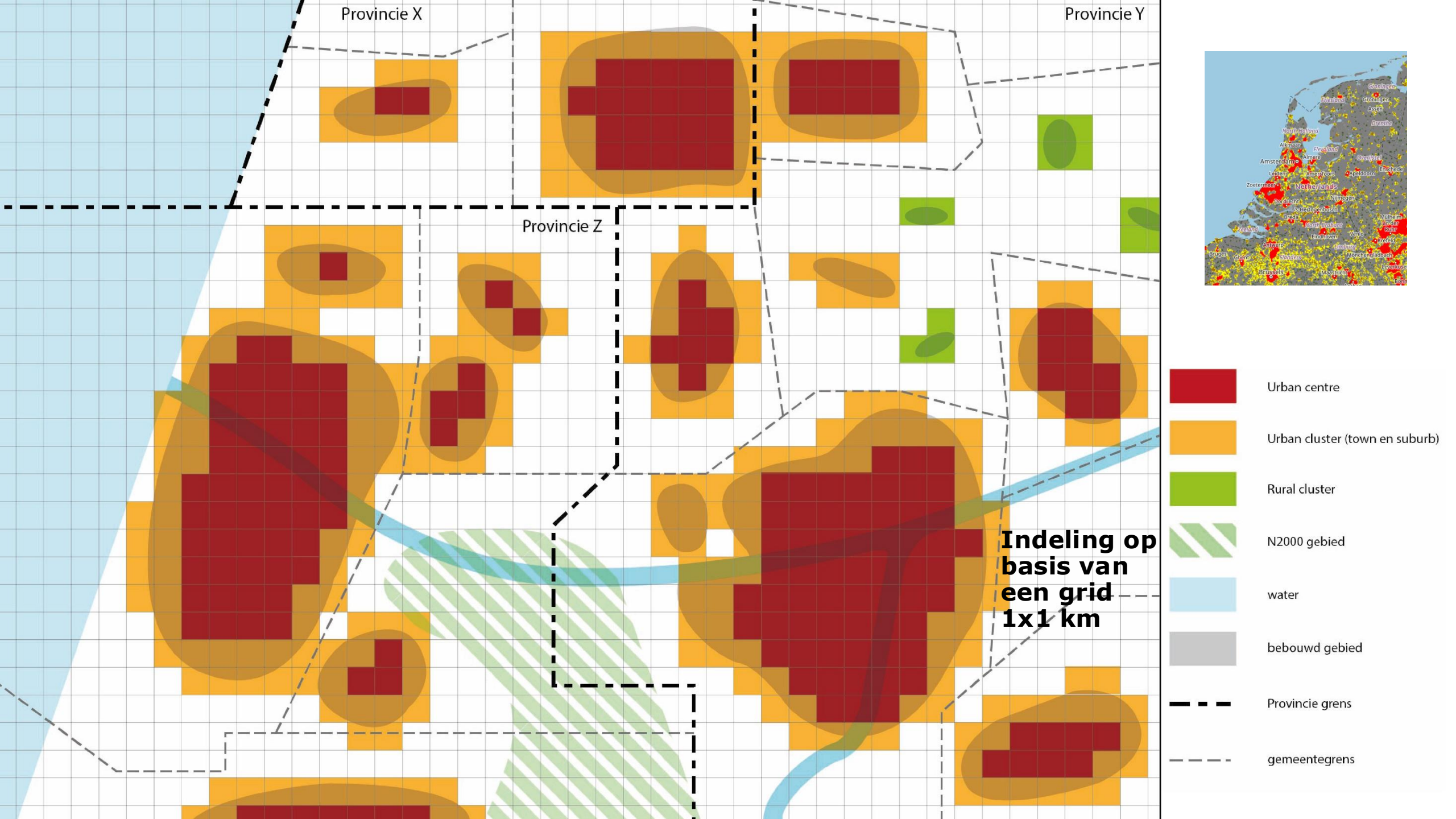
Provincie grens

gemeentegrens

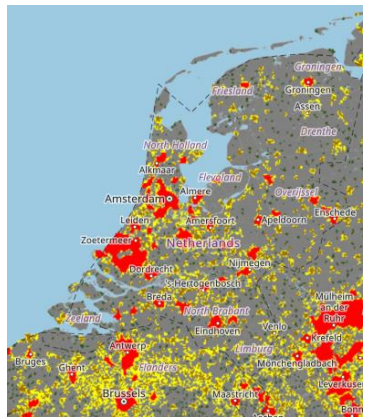
- N2000 gebied
- water
- bebouwd gebied
- Provincie grens
- gemeentegrens
- Cities
- Towns en suburbs
- Rural areas

Provincie X

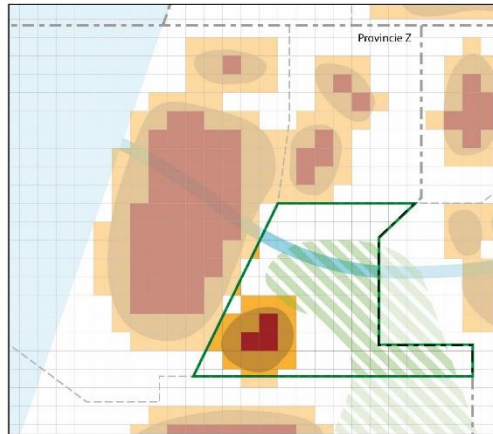
Provincie Y

Provincie Z

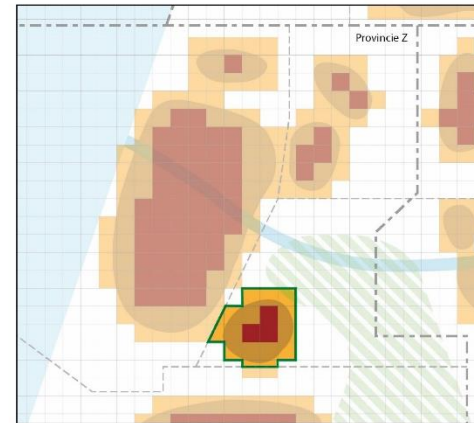

Indeling op basis van een grid 1x1 km

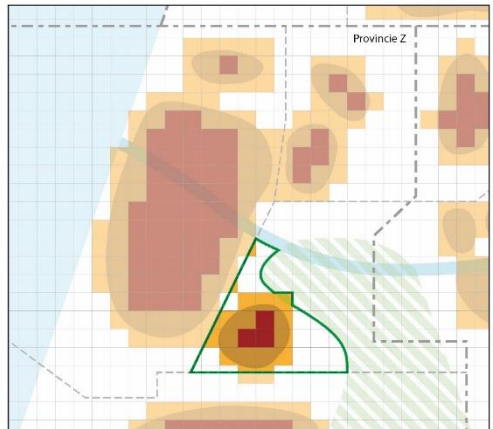
- Urban centre
- Urban cluster (town en suburb)
- Rural cluster
- N2000 gebied
- water
- bebouwd gebied
- Provincie grens
- gemeentegrens

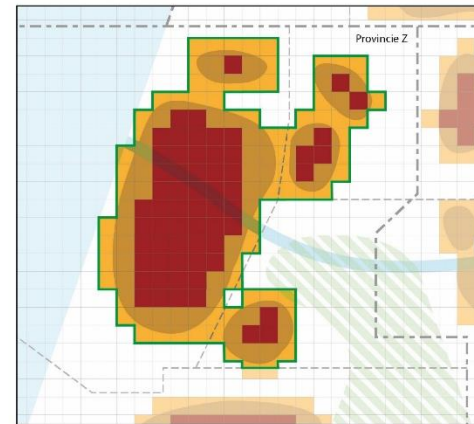
1. Begrenzing van de gemeente (LAU)

2. Begrenzing van de stedelijke centra en stedelijke clusters binnen de gemeentegrens (minimaal)

3. Iedere willekeurige begrenzing groter dan de stedelijke centra en stedelijke clusters en de grens van de gemeente.

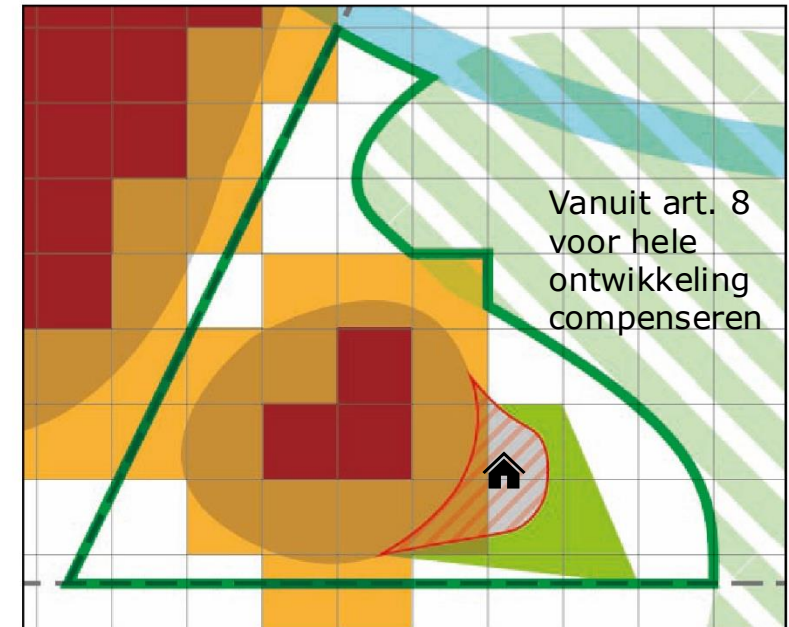
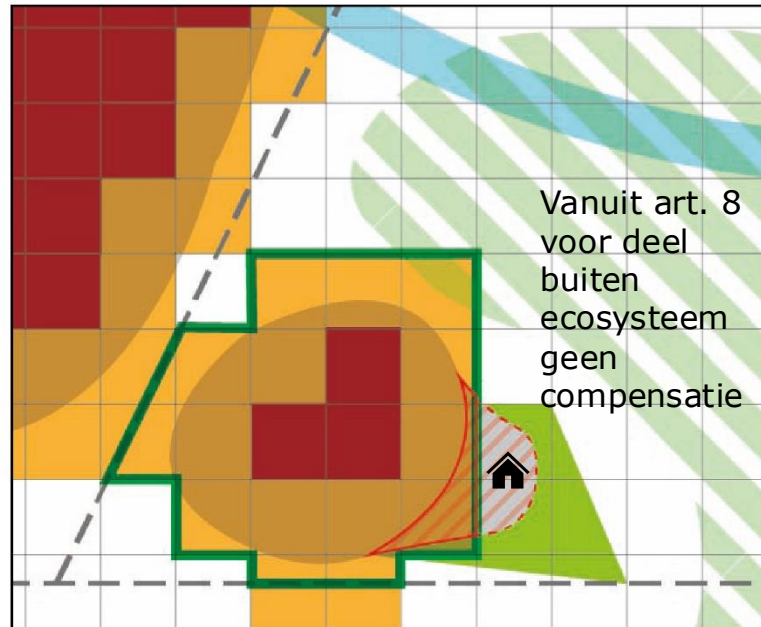
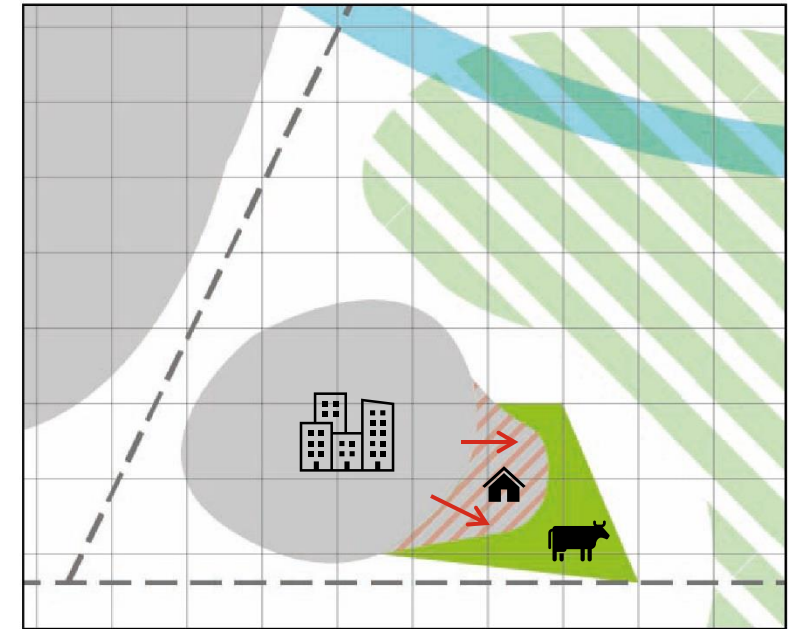
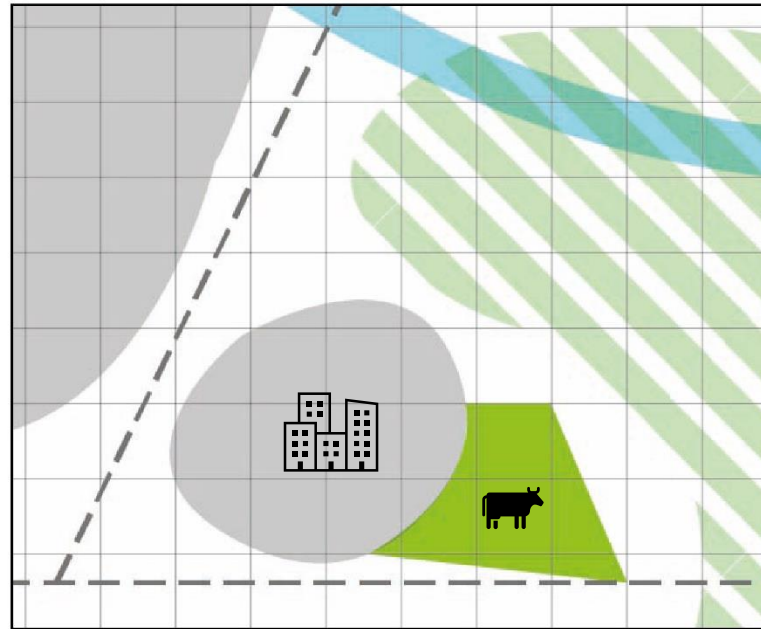
Optie: om de stedelijke centra en stedelijke clusters samen te voegen van verschillende gemeente wanneer er een administratieve samenwerking is.

— grens stedelijke ecosysteem

Interactie met ontwikkelingen

- > Bijv. woningbouw, bedrijvigheid, defensie en energie
- > Ontwikkelingen in en direct grenzend aan de bebouwde kom liggen vaak binnen de minimale grenzen van het stedelijke ecosysteem
→ compensatie noodzakelijk vanuit artikel 8
- > Ontwikkelingen kunnen ook daarbuiten liggen (afhankelijk van gekozen begrenzing)
→ geen compensatie gevraagd vanuit artikel 8

NB: Weiland binnen een stedelijke ecosysteem geldt als stedelijke groen ruimte (= permanent groen)

Uitvoeringswetgeving art. 8

De uitvoering van artikel 8 leidt tot de verplichting om:

- › stedelijke ecosystemen aan te wijzen, en
- › om (herstel)maatregelen te treffen tot het behalen van de doelstellingen voor stedelijk groen en boomkronen tot en met 2030 en ná 2030.

De lidstaat is verantwoordelijk voor het behalen van de doelen en het treffen van herstelmaatregelen om aan deze verplichting te voldoen.

De uitvoeringswetgeving moet erop toezien dat:

1. de verplichtingen uit artikel 8 duidelijk en geborgd zijn belegd bij een bevoegd gezag, die over de juiste instrumenten beschikt om invulling te kunnen geven aan de taak en;
2. het Rijk voldoende sturingsinstrumenten heeft om haar verplichting richting de Europese Unie te kunnen waarmaken.

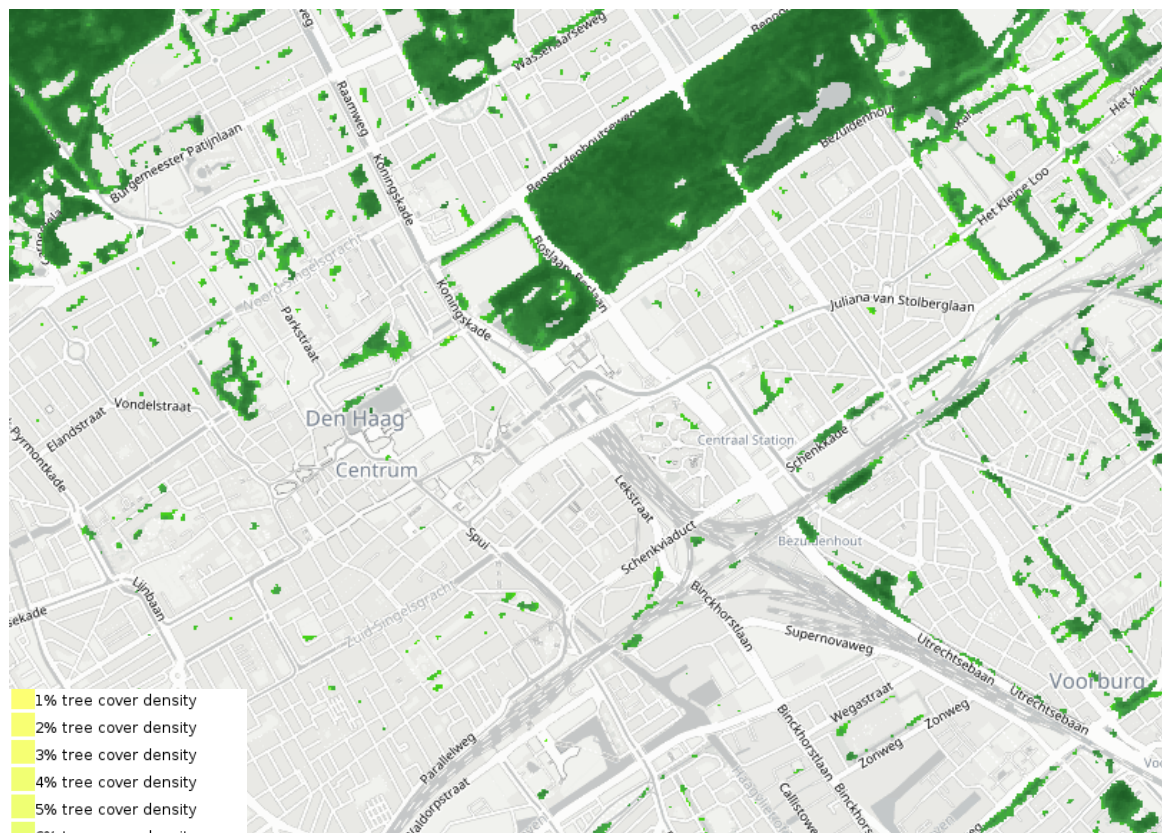
Monitoring

- > Artikel 8 moet verplicht gebruik maken van de Copernicus satelietdata die door de EC wordt aangeleverd.
- > Lidstaten hebben de optie om aanvullende data te gebruiken (mits deze voor ieder stedelijk ecosysteem beschikbaar is en de data langdurig beschikbaar is)
- > De Copernicus data gaat uit van een grid van 10 x 10 meter.
- > Er is veel nauwkeurige data beschikbaar.
- > PBL doet onderzoek naar de mogelijke aanvullende databronnen en het effect daarvan op de opgave.
- > Eind dit jaar zal een opdracht uitgezet worden om een monitoringsplan op te stellen.

NRR term	Dataset and link	Baseline	Updates	Type of data
1. Local Administrative Units	Local Administrative Units boundaries	2023	Yearly	Vector polygons
2. Local Administrative Units: cities, towns and suburbs	Local Administrative Units "Degree of Urbanization" classification	2023	Yearly	Tabular
3. Urban centres and urban clusters	Urban centres and urban clusters	2021	Every 10 years	Raster Resolution 1000 m
4. Urban green spaces	CLC+ Backbone	2021	Every two years	Raster Resolution 10 m
5. Tree canopy cover	High Resolution Layer Tree Cover Density product	2021	Annual	Raster Resolution 10 m

Monitoring

- 1% tree cover density
- 2% tree cover density
- 3% tree cover density
- 4% tree cover density
- 5% tree cover density
- 6% tree cover density
- 7% tree cover density
- 8% tree cover density
- 9% tree cover density
- 10% tree cover density

Boomkroonbedekking

- Sealed
- Woody needle leaved trees
- Woody broadleaved deciduous trees
- Woody broadleaved evergreen trees
- Low-growing woody plants
- Permanent herbaceous
- Periodically herbaceous
- Lichens and mosses
- Non and sparsely vegetated
- Water
- Snow and ice

Stedelijke groene ruimte

Lopende onderzoeken

1. Verzoek aan PBL om onderzoek te doen naar artikel 8. In verschillende deelonderzoeken wordt gekeken naar:

- > Conceptualisering en operationalisering t.b.v. basislijn
- > Verkenning stedelijke ecosysteemgebieden en aanvullende databronnen
- > Inventarisatie gemeentelijke planvorming
- > scoping aanvullende mogelijkheden stedelijk groen.

2. Eerste inventarisatie nationale herstelmaatregelen uitgevoerd door Arcadis

Art.8- Overlap met andere artikelen

Artikel 4 & 5 – terrestrische, kust- en zoetwaterecosystemen

- Natura 2000- en NNN-gebieden kunnen onderdeel zijn van stedelijke ecosystemen.
- Het voorkomen van verslechtering en afname van deze gebieden draagt bij aan het behalen van de doelen van artikel 8.

Artikel 10 – Bestuivers

- Herstelmaatregelen voor bestuivers kunnen zorgen voor meer biodiversiteit binnen stedelijke ecosystemen.
- Na 2030 kan artikel 8 mogelijk bijdragen aan de doelstellingen van artikel 10.
- Voor 2030 kan artikel 8 indirect bijdragen aan deze doelstellingen.

Artikel 12 & 13 – herstel boscystemen en aanplanten 3 miljard extra bomen

- Er is overlap tussen de afbakening van stedelijke ecosystemen en bos-ecosystemen.
- Maatregelen in stedelijke ecosystemen, met name de doelstelling voor boomkroonbedekking, dragen bij aan de doelen van artikel 13.
- Omgekeerd dragen herstelmaatregelen vanuit artikel 12 ook bij aan de doelstellingen van artikel 8.

Art 8: Discussie

- › Welke kansen & knelpunten zie je voor
 - Afbakening Stedelijke ecosystemen
 - Herstelmaatregelen

Definitie stedelijke ecosystemen (artikel 14.4)

Stedelijk ecosysteem is geen ecosysteem; ruimtelijke begrenzing

De lidstaten stellen stedelijke ecosysteemgebieden vast en brengen deze in kaart voor al hun lokale bestuurlijke eenheden die classificeren als steden en kleinere steden en voorsteden. Het stedelijke ecosysteemgebied van een stad of van een kleinere stad en voorstad omvat:

- › a) de gehele stad of kleinere stad en voorstad (in het geval van NL komen deze grenzen overeen met de gemeentegrenzen); of
- › b) delen van de stad of van de kleinere stad en voorstad, waaronder minstens de stedelijke centra, de stedelijke clusters (heeft de vorm van een raster van 1km²) en, indien dit door de betrokken lidstaat passend wordt geacht, de voorstedelijke gebieden (minstens alle gebieden binnen 1km vanaf de buitengrenzen van stedelijke centra en stedelijke clusters en die binnen de betreffende stad of kleine stad en voorstad liggen).

De lidstaten kunnen per stedelijke ecosysteemgebieden kiezen om van twee of meer aangrenzende steden of twee of meer aangrenzende kleinere steden en voorsteden, of beide, samenvoegen tot één stedelijk ecosysteemgebied dat **die steden respectievelijk kleinere steden en voorsteden gemeen** hebben.

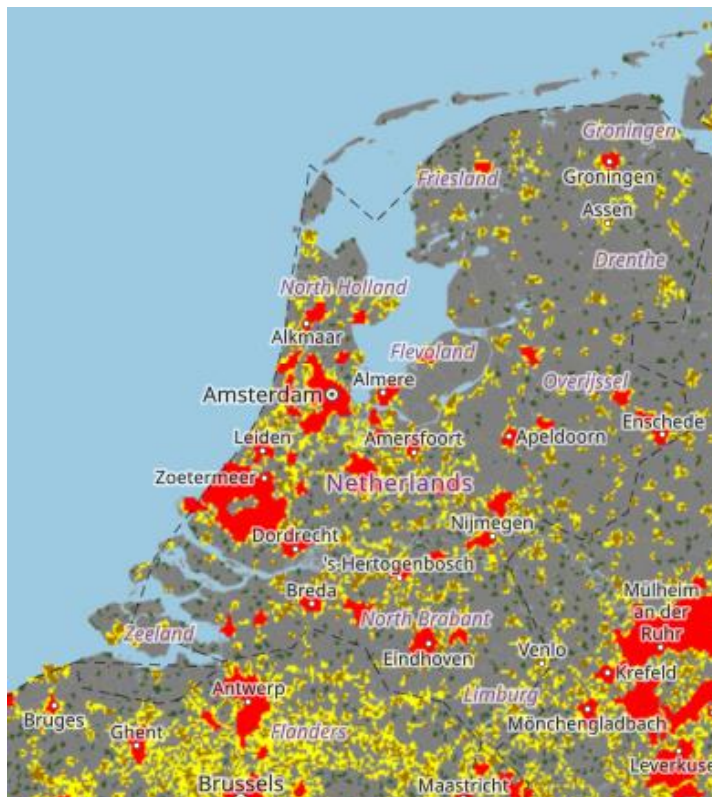

Aanvullende definities

- › **“Steden” (cities):**
Lokale bestuurlijke eenheden waar minstens 50% van de bevolking in een of meer stedelijke centra woont, gemeten aan de hand van de urbanisatiegraad die is vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 3, punt a), van Verordening (EG) nr. 1059/2003;
- › **“Kleinere steden” en “voorsteden” (towns and suburbs):**
lokale bestuurlijke eenheden waar minder dan 50% van de bevolking in een stedelijk centrum woont, maar minstens 50% van de bevolking in een stedelijke cluster woont, gemeten aan de hand van de urbanisatiegraad die is vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 3, punt a), van Verordening (EG) nr. 1059/2003;
- › **“Stedelijke centra” en “stedelijke clusters” (urban centres en urban clusters):**
territoriale eenheden die in steden, kleinere steden en voorsteden zijn ingedeeld aan de hand van een op rasters gebaseerde typologie die is vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 2, van Verordening (EG) nr. 1059/2003;
- › **“Voorstedelijke gebieden” (peri-urban clusters):**
gebieden die grenzen aan stedelijke centra of stedelijke clusters, met inbegrip van minstens alle gebieden binnen 1 kilometer, gemeten vanaf de buitenste grenzen van die stedelijke centra of stedelijke clusters, en die gelegen zijn in dezelfde stad of dezelfde kleinere stad en voorstad als die stedelijke centra of stedelijke clusters;
- › **“Lokale bestuurlijke eenheden” (Local administrative units (LAU’s)):**
een bestuurlijke afdeling op laag niveau van een lidstaat onder het niveau van een provincie, regio of staat, zoals vastgesteld overeenkomstig artikel 4 van Verordening (EG) nr. 1059/2003 van het Europees Parlement en de Raad;

Definitie stedelijke ecosysteemgebieden

Legend for the maps

Settlement Model

Urban centre (City):

■ Urban centre (City)

Urban cluster (Town & suburb):

■ Dense and semi-dense urban cluster (Town)

■ Suburban cells (Suburb)

Rural grid cells (Rural area):

■ Rural cluster (Village)

□ Low density rural grid cells (Dispersed rural area) - transparent

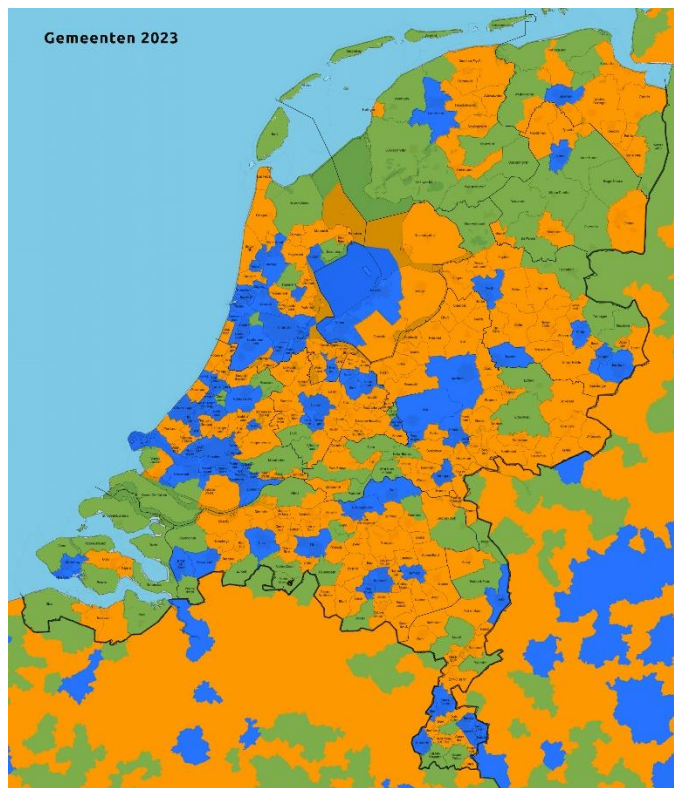
□ Very low density rural grid cells (Mostly uninhabited area) - transparent

- > **Of:** delen van de stad of van de kleinere stad en voorstad, waaronder **minstens de stedelijke centra, de stedelijke clusters** (heeft de vorm van een raster van 1km²) en, indien dit door de betrokken lidstaat passend wordt geacht, de voorstedelijke gebieden (minstens alle gebieden binnen 1km vanaf de buitengrenzen van stedelijke centra en stedelijke clusters en die binnen de betreffende stad of kleine stad en voorstad liggen).'
- > rood = urban centre – stedelijke centra
- > oranje en geel = Urban cluster - stedelijke clusters
- > **Definitie:** territoriale eenheden die in steden, kleinere steden en voorsteden zijn ingedeeld aan de hand van een op rasters gebaseerde typologie die is vastgesteld overeenkomstig artikel 4 ter, lid 2, van Verordening (EG) nr. 1059/2003;

Bron: [Global Human Settlement - Stats in the city visualisation - European Commission](#)

Definitie stedelijke ecosysteemgebieden

Degree of urbanisation

- Cities (Densely populated areas: at least 50 % of the population lives in urban centres)
- Towns and suburbs (Intermediate density areas: less than 50 % of the population lives in rural grid cells and less than 50 % of the population lives in urban centres)
- Rural areas (Thinly populated areas: more than 50 % of the population lives in rural grid cells)
- Data not available

- > De lidstaten stellen stedelijke ecosysteemgebieden vast en brengen deze in kaart voor al hun lokale bestuurlijke eenheden die classificeren als steden en kleinere steden en voorsteden.
- > blauw = 'stad' – gemeente waar minstens 50% van de bevolking in een of meer stedelijke centra woont
- > oranje = 'kleinere stad' of 'voorstad' - gemeente waar minder dan 50% van de bevolking in een stedelijk centrum woont, maar minstens 50% van de bevolking in een stedelijke cluster woont

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 9

NatuurHerstelverordening
en de Kaderrichtlijn Water (KRW)

15 oktober

Art 9. Rivieren en overstromingsgebieden

- 9.1 Inventariseer kunstmatige barrières, prioriteer barrière verwijdering, bijdrage aan herstel 25.000 km vrijstromende rivieren in 2030, rekening houden met sociaal-economische aspecten
- 9.2 Maak een plan wegnemen van kunstmatige barrières die niet langer nodig zijn voor de opwekking van hernieuwbare energie, de binnenvaart, de watervoorziening, bescherming tegen overstromingen of andere gebruiksdoeleinden
- 9.3 Verbeter overstromingsgebieden
- 9.4 Verslechteringsverbod

Art 9. Rivieren en overstromingsgebieden

- 9.1 Inventariseer kunstmatige barrières, prioriteer barrière verwijdering, bijdrage aan herstel 25.000 km vrijstromende rivieren in 2030, rekening houden met sociaal-economische aspecten
 - Aanvullende inzet v.w.b. inventarisatie /monitoring
 - Geen aanvullende maatregelen t.o.v. inzet voor de Kaderrichtlijn Water
- 9.2 Maak een plan voor het wegnemen van kunstmatige barrières die niet langer nodig zijn voor de opwekking van hernieuwbare energie, de binnenvaart, de watervoorziening, bescherming tegen overstromingen of andere gebruiksdoeleinden
- 9.3 Verbeter overstromingsgebieden
- 9.4 Verslechteringsverbod

Art 9.1 - Maatregelen

- 9.1 “onverminderd Richtlijn 2000/60/EG, met name artikel 4, leden 3, 5 en 7, en Verordening (EU) nr. 1315/2013”
- Richtlijn 2000/60/EG: Kaderrichtlijn Water
 - 4.3: sterk veranderde en kunstmatige wateren herstellen naar natuurlijk type, tenzij ‘significante schade aan functies’
 - 4.5: minder strenge doelen indien onhaalbaar of onevenredig kostbaar – onder voorwaarden
 - 4.7: nieuwe ontwikkelingen van ‘overriding public interest’
- 1315/2013: TEN-T verordening: vereisten aan transportverbindingen (‘geen achteruitgang vaarroute’)

Art 9: Stroomgebiedbeheerplannen

- Doelen, toestand van het water, maatregelen (van rijk en regio), motivatie voor uitzonderingen op doelbereik
- Meer & nieuwe maatregelen in SGBP's 2028-2033
- (dus wel meer maatregelen, maar dan a.g.v. KRW verplichtingen)
- Minimale inzet op rapportage vereisten NHV

Maatregelnaam (eenheid)	Rijn	Maas	Schelde	Eems
Wateronttrekking grond- en oppervlaktewateren				
Aanpassen en verplaatsen grondwaterwinning (stuks)	12	0	0	0
Aanpak puntbronnen				
Vermindering belasting RWZI (stuks)	42	18	5	2
Regulering waterbeweging en hydromorfologie				
Verbreden watersysteem, wetland, verlagen uiterwaard (ha)	248	176	0	0
Verbreden/natuurvriendelijke oever langzaam stromend of stilstaand water (km)	381	322	41	17
Verbreden/hermeandering/ natuurvriendelijke oever (snel) stromend water (km)	410	401	6	27
Aanleg nevengeul / herstel verbinding (km)	78	62	0	0
Vispasseerbaar maken kunstwerk (stuks)	346	271	10	16
Verondiepen watersysteem (ha)	9	0	0	0
Verdiepen watersysteem (overdimensioneren) (ha)	348	0	0	0

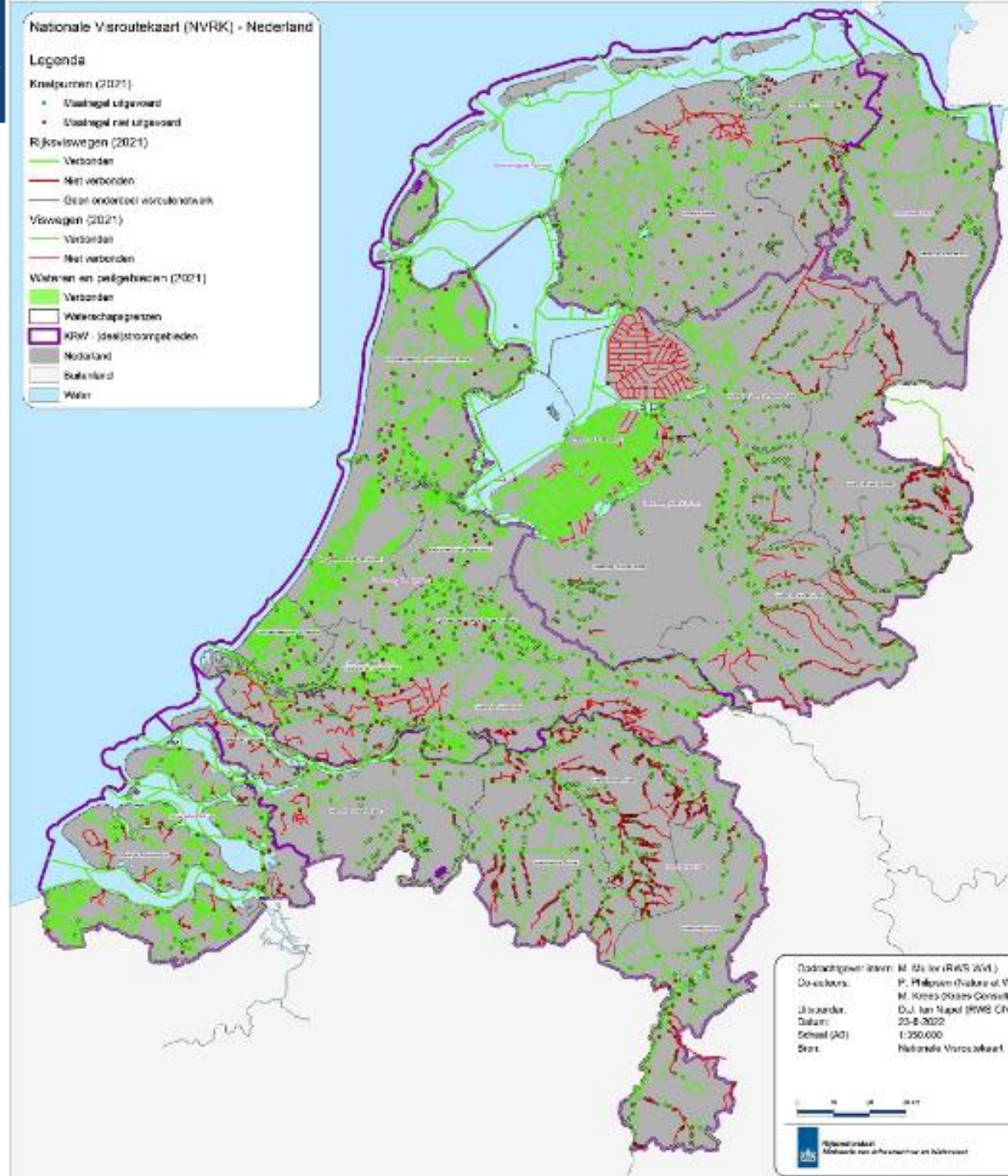
Art 9.1 - 25.000 km

- 9.1 “... in 2030 van minstens 25 000 km rivieren weer vrij stromende rivieren te maken in de Unie ...”
- (Herman Wanningen / World Fish Migration Foundation)
- Definitie “vrijstromend” dit najaar vastgelegd in KRW guidance
 - Ambitieuus criterium: NL levert vermoedelijk geen bijdrage
 - Inzet NL met steun van veel lidstaten: tweede criterium om voortgang verbetering connectiviteit zichtbaar te maken
 - Wordt o.l.v. JRC uitgewerkt

Art 9.2 – extra monitoring

- 9.1 “...inventariseren de kunstmatige barrières...”
- Upgrade van website met Nationale Visroutekaart
 - RWS samen met STOWA (waterschappen)
 - I.o.v. LVVN
 - ? Bijhouden via Informatiehuis Water

Art 9.3 - Verbeter overstroomingsgebieden

- 9.3 “maatregelen om de natuurlijke functies van de betrokken overstroomingsgebieden te verbeteren”
- Loopt mee met
 - VHR (nagenoeg al het buitendijks gebied aangewezen)
 - KRW (bijv. aansluiting regionale beken op grote rivieren)
- Er loopt nog een discussie over verantwoordelijkheden voor buitendijks gebied
 - Rijk; IenW alleen op eigen areaal binnen Natura2000
 - Rol NNN

Art. 9.4 – geen verslechtering

- 9.4 “verzekeren dat de natuurlijke verbindingen van rivieren en de natuurlijke functies van de betrokken overstromingsgebieden ... in stand worden gehouden”
- Loopt grotendeels mee met VHR en met KRW:
 - Art 4.1.a.i: “leggen de lidstaten de nodige maatregelen ten uitvoer ter voorkoming van achteruitgang van de toestand van alle oppervlaktelichamen, onder voorbehoud van de toepassing van de leden 6 en 7...”
 - 4.6 - tijdelijke achteruitgang door overmacht of natuurlijke oorzaak
 - 4.7 – nieuwe ontwikkelingen van ‘overriding public interest’

Welke rivieren?

- Groene11: “incl. 330.000 km kleine artificiële wateren: onze sloten”
- Sloten hoeven niet richting vrijstromende rivier te ontwikkelen
- Ecologisch gezien is isolatie van poldersystemen soms te prefereren
- Uitgangspunt KRW wateren die als rivier getypeerd zijn
- Veel water niet als KRW-waterlichaam aangewezen
- Doorkijk naar bovenlopen van beekstelsels

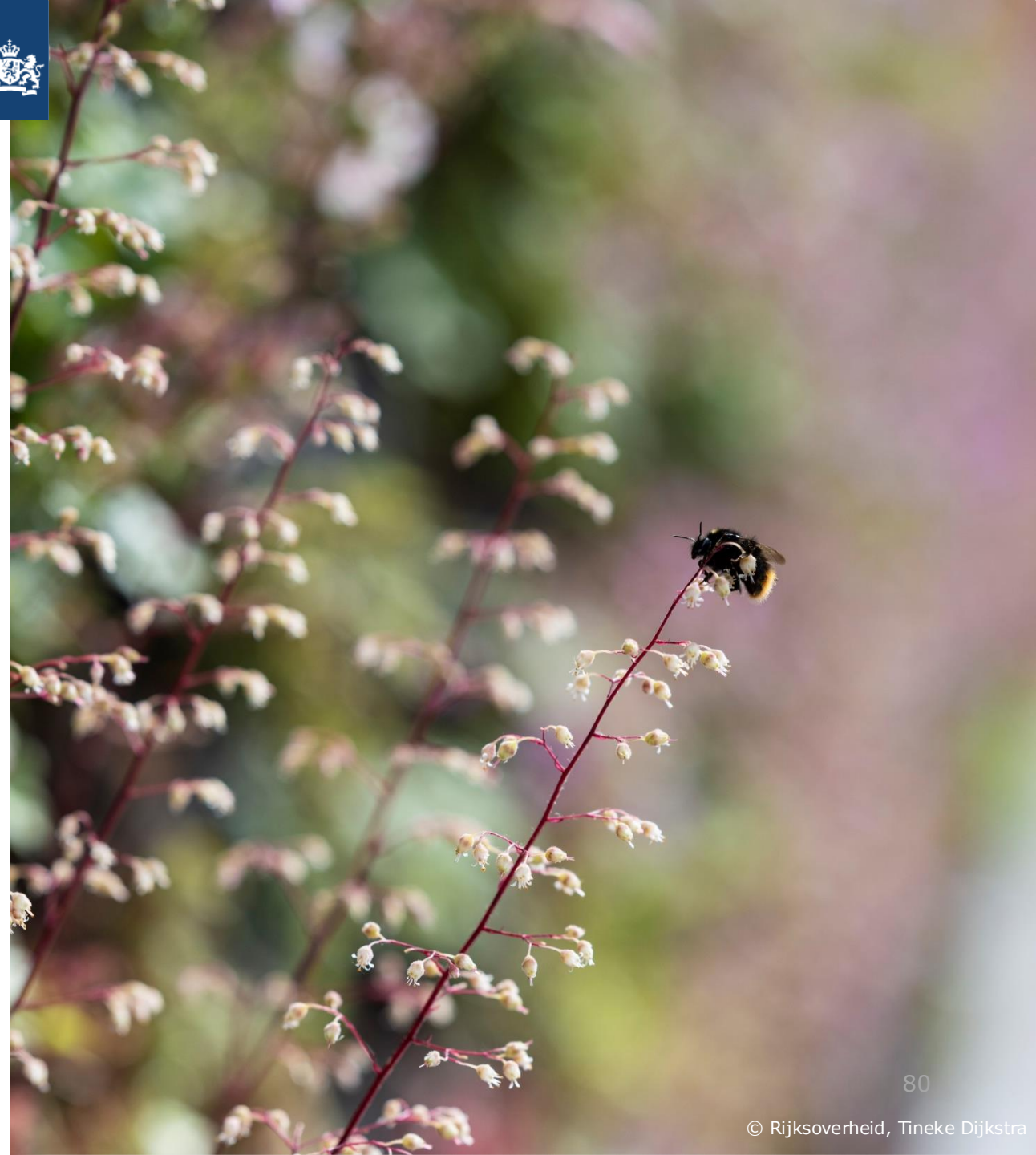
© Rijksoverheid

Artikel 10 - Bestuivers

Art 10: Herstel bestuiverpopulaties

- › Effectieve maatregelen treffen om de achteruitgang van bestuiverpopulaties te stoppen uiterlijk in 2030.
- › En om vervolgens een stijgende trend in te zetten tot een bevredigend niveau (vastgesteld voor 2030) bereikt is.
- › Het gaat om wilde bijen (waaronder ook hommels), zweefvliegen en dag- en nachtvlinders.
- › Lidstaten stellen zelf een bevredigend niveau vast op basis van de meest recente wetenschappelijke kennis en richtlijnen van de EU (voor 2030).

Art 10: Soorten bestuivers

Als we het hebben over bestuivers gaat het om wilde bijen, zweefvliegen, dag- en nachtvlinders. Bestuivers hebben speciale structuren om bij nectar te komen en waar stuifmeel aan blijft plakken.

Wilde bijen

- › De hommelmel is ook een wilde bij.
- › De honingbij is een gehouden soort en valt daarom niet onder wilde bijen.
- › Aantal soorten in Nederland: circa 353

Zweefvliegen

- › Lijken vaak op bijen, maar hebben kortere voelsprieten en maar 1 paar vleugels.
- › Aantal soorten in Nederland: circa 309

Dag- en nachtvlinders

- › Er zijn ook nachtvlinders die overdag vliegen.
- › Verschil: bij dagvlinders zit er een knopje op de voelsprieten.
- › Aantal soorten in Nederland: circa 2.282

Art 10: Belang van bestuivers

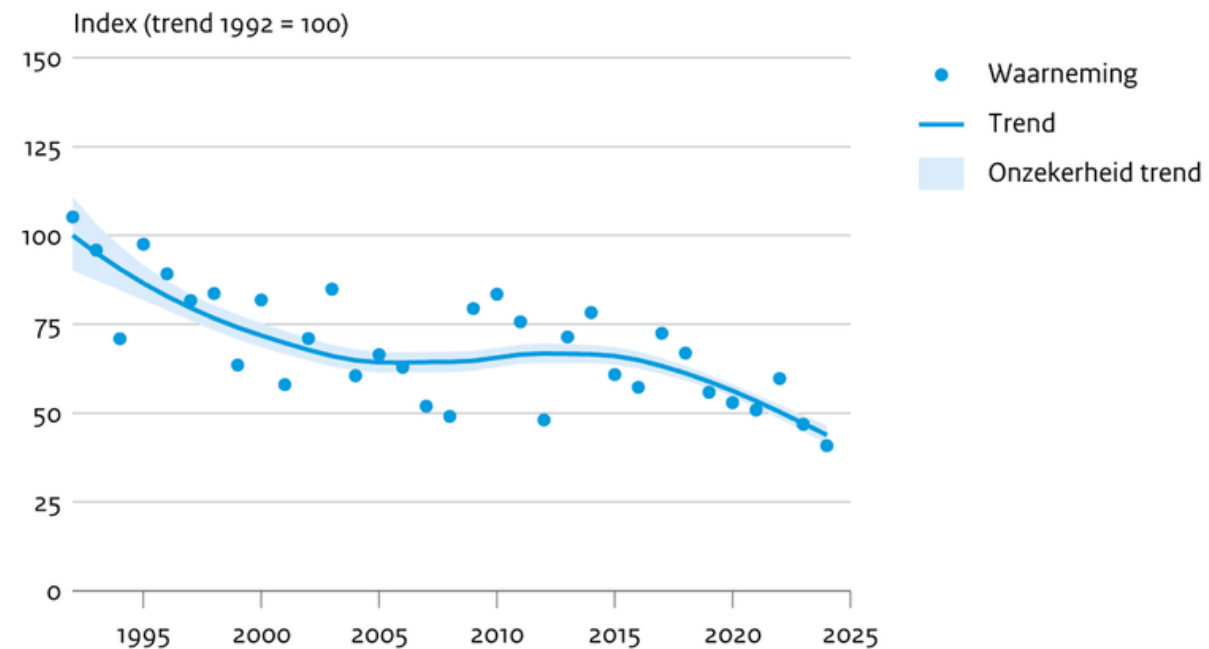
- 1. Invloed op biodiversiteitsbehoud en -herstel**
 - Voortplanting van bomen en planten.
 - Rijkdom van dieren af die afhankelijk zijn van deze planten.
 - Belangrijke voedselbron voor andere soorten
- 2. Voedselproductie en voedselzekerheid**
 - Voedselgewassen afhankelijk van bestuivers, met name groente, fruit en eiwitgewassen.
 - Natuurlijke plaagbestrijding

Art 10: achteruitgang bestuiverpopulaties in Nederland

- > 55 procent van de soorten bijen in Nederland met uitsterven bedreigd of al verdwenen.
- > De populatie dagvlinders is sinds 1992 achteruitgegaan met meer dan 50%.
- > Bijna de helft van onze zweefvliegen is bedreigd of zelfs al verdwenen uit Nederland.
- > Trend van nachtvlinders is de laatste 10 jaar redelijk stabiel.
- > Ongeveer de helft van alle soorten bestuivers staat op de rode lijst.

Populatie van dagvlinders

Bron: NEM (Vlinderstichting, CBS)

Art 10: Samen de trend keren

- > **Meer inzet nodig** voor bestuiverpopulaties in Nederland
- > Er zijn **zowel generieke als gebiedsgerichte maatregelen** nodig.
- > **Goede samenwerking** tussen overheden is nodig om de doelstellingen te halen.
- > Ook kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgers kunnen een belangrijke rol spelen.
- > **Integrale maatregelen en samenhang** met bestaand beleid en andere NHV artikelen (11, 12, 8, 4).
- > **Aansluiten bij goede initiatieven** die er al lopen (bijv. de Nationale Bijenstrategie, de kansenskaarten en Kleurkeur).

Art 10: Monitoring

- › **Jaarlijks** de bestuiverpopulaties **landelijk monitoren** met een methodiek voorgeschreven vanuit Europa.
- › De **trend** moet **iedere 6 jaar** vastgesteld worden.
- › Dag- en nachtvlinders & hommels worden al gemonitord via landelijke meetnetten.
- › Er is een opdracht uitgezet bij EIS en WUR voor een monitoringsaanpak voor bijen en zweefvliegen, met een pilot in 2025 en 2026.
- › **Samenhang opzoeken** met de huidige meetnetten in het NEM & de NHV monitoring

Art 10: Natuurplan

- › Inventariseren van bestaande maatregelen en de opgave
- › Opstellen van aanvullende maatregelen
 - Bij de aanvullende maatregelen wordt rekening gehouden met de koppelkansen met andere artikelen en bestaand beleid.
- › Vaststellen van taken en verantwoordelijkheden (bestuurlijk en juridisch)

Art 10: Wat hebben bestuivers nodig?

- › **Nestelen** – Bestuivers hebben een nestruimte nodig om larven in op te laten groeien, zoals warme open plekken (ondergronds), dood hout en holle stengels, en specifieke soorten planten.
- › **Voedsel** - Voedsel voor bestuivers bestaat voornamelijk uit nectar en stuifmeel uit bloemen. Bestuivers zijn vaak gespecialiseerd in enkele soorten (inheemse) kruiden, struiken en/of bomen.
- › **Bewegen door het landschap** - Bestuivers hebben structuur nodig in het landschap om elkaar te ontmoeten, een territorium afzetten, zich te verplaatsen van en naar bloemen en het nest terug te vinden.

Art 10: Mogelijke maatregelen

- › Eind augustus is met kennisinstellingen (EIS, Naturalis, de Wageningen Universiteit, Vlinderstichting) kennis opgehaald over de opgave en mogelijke maatregelen.
- › De opgehaalde kennis is samen met informatie uit bestaande (wetenschappelijke) rapporten gebruikt om in kaart te brengen **welke maatregelen er mogelijk zijn**, zowel generiek als per ecosysteem.

Art 10: Algemene maatregelen en principes

Systemaankpak voor drukfactoren

- Stikstof, verdroging, gewasbescherming en andere pesticiden.
- Zonder de aanpak van drukfactoren hebben andere maatregelen onvoldoende effect.

Verbeteren van de kwaliteit & kwantiteit van het landschap

- **Bloeiboog** met **genetisch inheemse soorten**; van het voor- tot het najaar de juiste bloemen beschikbaar.
- **Ecologisch beheer passend bij het gebied**; zoals bij graslanden gefaseerd en op het juiste moment maaien, afvoeren van maaisel en het behoud van specifieke plantensoorten.
- **Verbinden & vergroten van gebieden**; verspreiding van soorten & verbinden van voedsel- en nestelgelegenheid.

Inzetten op abundantie én verspreiding

Randvoorwaarden op orde

- **Monitoring van het effect van maatregelen** zodat we ons beleid hierop kunnen aanpassen.
- **Uitvoerbare maatregelen** door het faciliteren van kennis, middelen, ect.

Art 10: Het landelijk gebied

- > **Verbinding** tussen en **overgang naar natuurgebieden**.
- > Verandering in soortensamenstelling en afname van bestuivers door stikstofdepositie en andere drukfactoren.
- > Voornamelijk nog **generalistische bestuivers** en het heeft de **grootste afname** van bestuivers gehad.
- > Maatregelen zijn:
 - Natuurinclusieve landbouw
 - Bestuivervriendelijk beheer van bermen en watergangen.
 - Verschraling van graslanden
 - Natuurlijke plaagbestrijding en bestuiving op en naast akkers.
 - Extra aandacht voor overgangsgebieden & verbinding tussen natuurgebieden
- > In samenhang met artikel 11 wordt ook ingezet op:
 - Vermindering van drukfactoren
 - Versterken van landschapselementen
 - Maatregelen voor het verhogen van de graslandvlinderindex.

Art 10: Stedelijk gebied

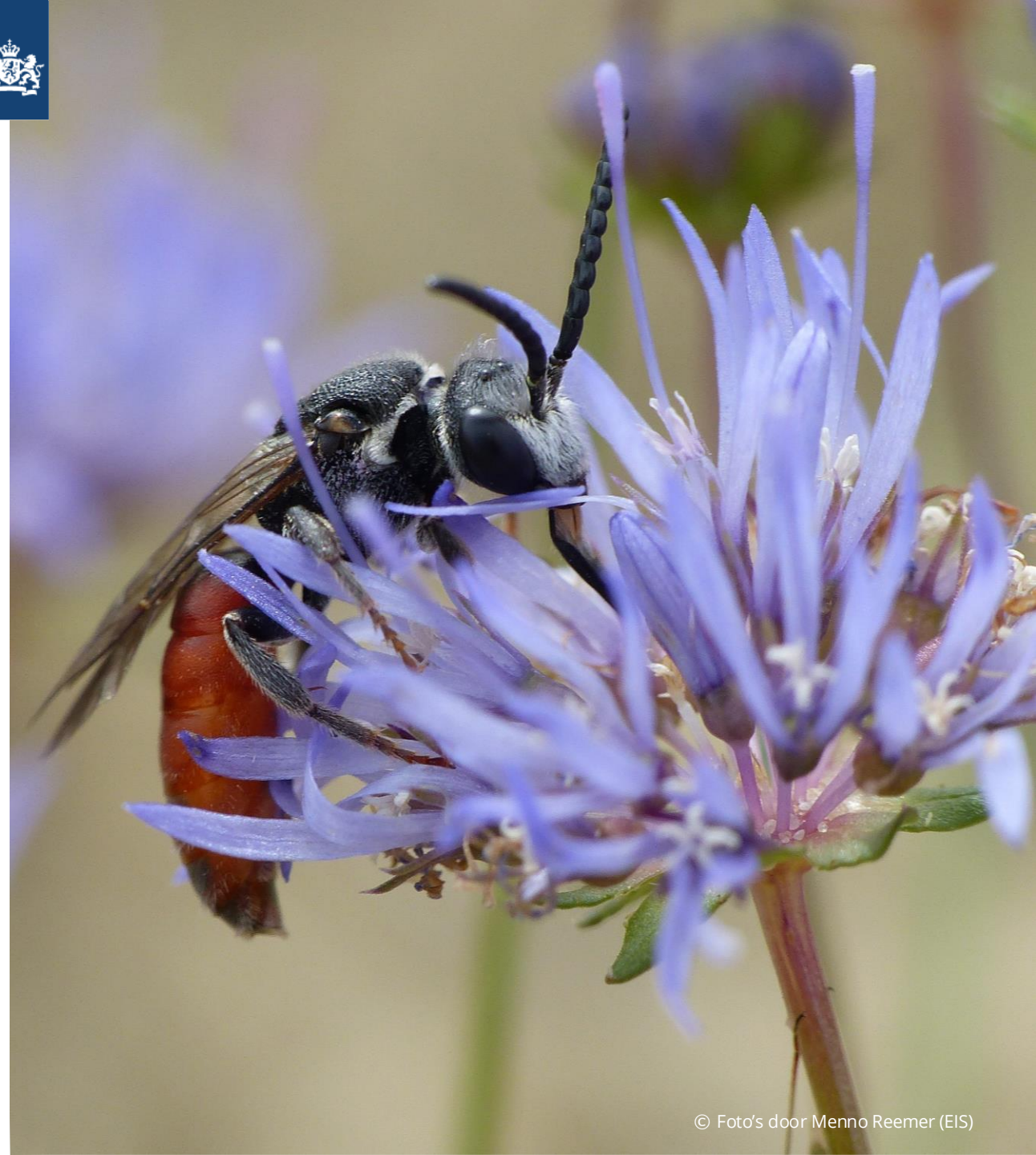
- › Stedelijk gebied kan rijk zijn aan bestuivers, vooral als er veel bloemen en variatie in nestelstructuren zijn.
- › Vooral **veel generalistische bestuivers** door verstedelijking.
- › Stedelijke gebieden kunnen wel **veel aantallen** bergen.
- › Mogelijke maatregelen zijn:
 - Vergroenen van openbaar gebied en tuinen met bestuivervriendelijk beheer & inrichting
 - Basiskwaliteit natuur
 - Bijenlandschappen creëren
- › Er kan ook samenhang gezocht worden met artikel 8 (stedelijke ecosystemen) door het toevoegen van kwaliteitsaspecten aan de te nemen maatregelen.

Art10: Natuurgebieden

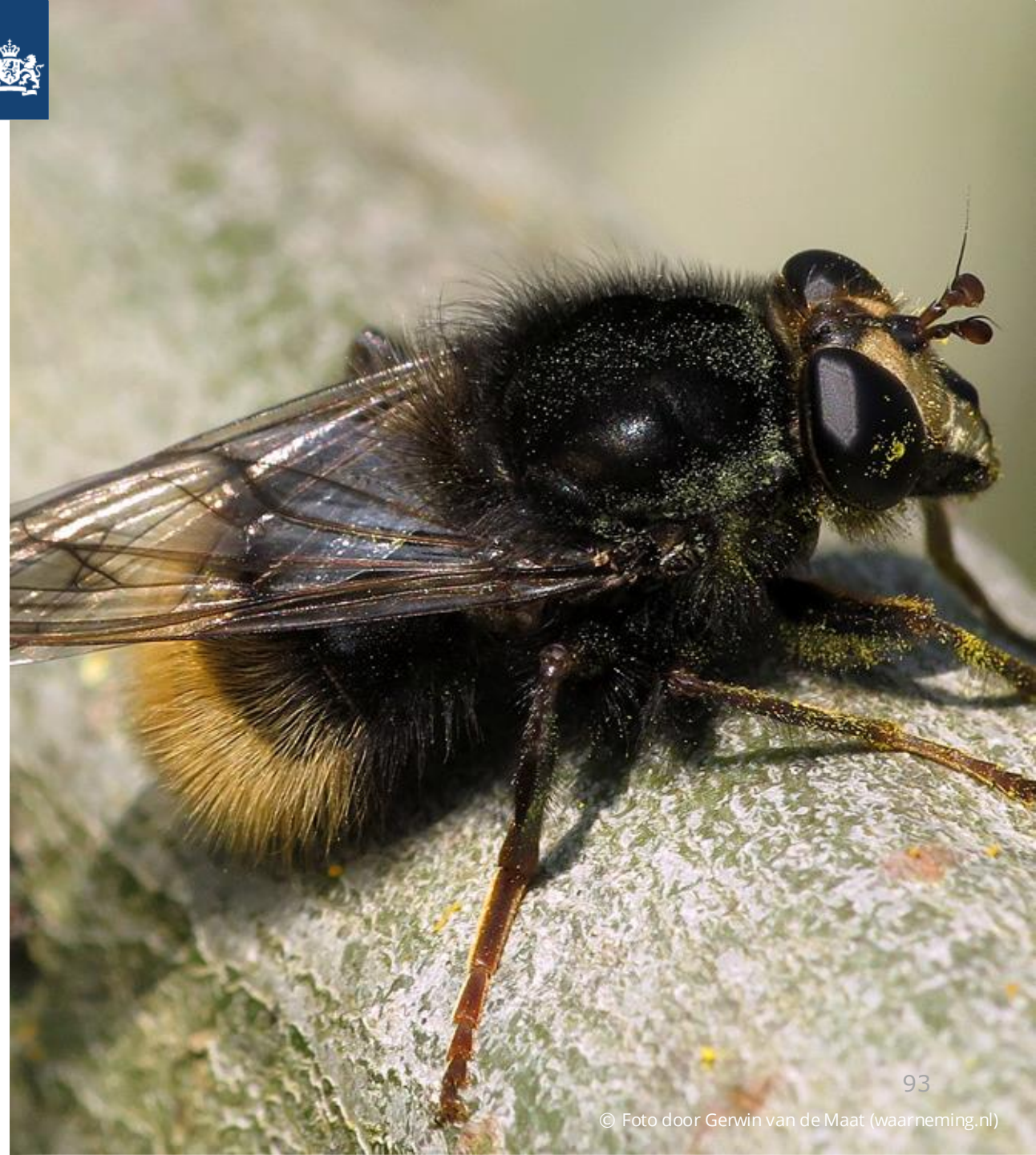
- › **Belangrijkste leefgebied** voor bestuivers, er zijn meer **zeldzame soorten**.
- › Beheer gericht op vergroting van de bestuiversdiversiteit draagt ook bij aan **instandhouding van de plantenrijkdom** (en habitats).
- › Mogelijke maatregelen zijn:
 - Kwaliteit en diversiteit van de vegetatie vergroten
 - Specifieker lokaal ecologisch beheer
 - Water- en stikstofgehalte in de bodem op orde voor de juiste vegetatie
 - Overgangsgebieden als bufferzone voor vermindering van gewasbeschermingsmiddelen in natuurgebieden.

Art 10: Bossen

- › Habitat voor **diverse soorten** bestuivers. Vooral de **bosrand** is een belangrijk leefgebied.
- › Ook **nestelen** sommige soorten in bomen, struiken, in de zandgrond en in dood hout.
- › Mogelijke maatregelen zijn:
 - Gericht beheer
 - Geleidelijk opgaande bosranden met stukjes open bodem
 - Dood hout laten liggen of staan en hagen en houtkanten behouden of uitbreiden.
 - Diversiteit in soortsamenstelling van bossen
- › Er kan samenhang gezocht worden met artikel 12 (bos ecosystemen) door in te zetten op de indicatoren diversiteit van bossen en staand- en liggend doodhout.

Art 10: Waterrijke gebieden

1. **Kruidenrijke oevers** van sloten en rivieren kunnen een belangrijke bron van voedsel zijn voor wilde bestuivers. **Dijken** kunnen ook een belangrijk gebied zijn voor voedsel- en nestelgelegenheid.
2. Mogelijke maatregelen in zijn:
 - Dijken bestuivervriendelijk inrichten
 - Slootkantbeheer; gefaseerd snoeien en maaien en het gebruik van passende vegetatie.
 - Waterkwaliteit (KRW) op orde brengen

Art 10: gesprek

- › Welke kansen zien jullie voor de implementatie van dit artikel?
- › En welke knelpunten/uitdagingen?
- › Andere vragen...?

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Artikel 11 – Natuurherstelverordening Landbouwecosystemen

© Rijksoverheid

Artikel 11: Verplichtingen

Artikel 11.1: Lidstaten nemen herstelmaatregelen om de **biodiversiteit van landbouwecosystemen** te verbeteren.

Artikel 11.2: Op nationaal niveau een **toenemende trend** realiseren voor minstens twee van de drie indicatoren:

- > 2a: graslandvlinderindex
- > 2b: voorraad organische koolstof in minerale akkerbodems
- > 2c: percentage van het landbouwareaal met diversiteitsrijke landschapselementen

Art. 11.3: boerenlandvogels

Art. 11.4: herstellen organische bodems in de landbouw die bestaan uit ontwaterde veengebieden

Aanpak

- › Gebruik maken van bestaand beleid en programma's
 - › Samenhang zoeken
 - › Artikelspecifieke keuzes,
- artikel 11.2
- › Wat is aanvullend nodig, maatregelen en monitoring

Artikel 11.2a- Graslandvlinderindex (GVI)

- De GVI is een Europese index van 17 soorten dagvlinders die in het grootste deel van Europa voorkomen en een binding hebben met graslanden
- Positieve trend tot 2030, en vervolgens elke 6 jaar tot streefwaarde is bereikt
- 7 meer algemene soorten komen afhankelijk van waardplanten in heel Nederland in landbouwecosysteem voor: argusvlinder, bruin zandoogje, groot dikkopje, hooibeestje, icarusblauwtje, kleine vuurvlinder en oranjetipje.
- 4 soorten zijn zeldzamer en komen in natuurgebieden in Limburg en Noord-Brabant voor: bruin dikkopje, donker pimperlblauwtje, dwergblauwtje en klaverblauwtje
- Gedeeltelijke relatie met o.a. bestuivers art.10 en artikel 4 (vanwege graslandvlinders in natuurgebieden)
- Mogelijk (beheer)maatregelen: gefaseerd maaibeheer en extensief beweiden (ivm nectoraanbod en waardplanten)

Artikel 11.2b- Voorraad organische koolstof in minerale akkerbodems

- Indicator is ton organische koolstof per hectare in minerale akkerbodems op 0 tot 30 cm diepte
- Positieve trend tot 2030, en vervolgens elke 6 jaar tot streefwaarde is bereikt
- Maatregelen voor meer organische koolstof zitten al in GLB, ANLb en ecoactiviteiten en dragen bij aan de ondergrondse biodiversiteit.
- Advies WUR dat een positieve trend lastig te bereiken is, vanwege het trage proces van opbouw van organische koolstof in minerale akkerbodems en vanwege de afbouw van de derogatie.
- Past binnen klimaatbeleid, maar minder bijdrage aan de bovengrondse biodiversiteit en aan andere artikelen NHV, vandaar voorstel om - vanwege keuze twee van de drie - deze af te laten vallen.

Artikel 11.2c -Diversiteitsrijke landschapselementen

- Indicator is percentage van het landbouwareaal met diversiteitsrijke landschapselementen.
- Hieronder worden o.a. verstaan: bufferstroken, houtwallen, afzonderlijke bomen of groepen bomen, akkerranden, groene braak, hoogstamboomgaarden, heggen, sloten en poelen, met niet (of zeer weinig) bemesten, geen gewasbeschermingsmiddelen en geen oogst/begrazing op momenten waarop de biodiversiteit in gedrang komt.
- Positieve trend tot 2030, en vervolgens elke 6 jaar tot streefwaarde is bereikt.
- Nationale monitoring (via GLB, ecoactiviteiten en ANLb) is op dit moment gedetailleerder dan EU monitoring. Bij de EU-monitoring zijn de effecten van maatregelen minder goed zichtbaar, zoals bij beheerde graslandranden.

Artikel 11.3 -Boerenlandvogels

- 27 boerenlandvogels conform bestaande boerenlandvogelindex;
- In de NHV wordt onderscheid gemaakt tussen lidstaten met van oudsher in sterke mate of in minder sterke mate uitgedunde populaties boerenlandvogels, Nederland valt in de eerste categorie;
- De boerenlandvogelindex is vastgesteld op 2025 =100%, dan 110% in 2030 (t.o.v. 1 september 2025), 120% in 2040 en 130% in 2050;
- Naast weide- en akkervogels ook vogels van erf en dooradering, zoals spreeuw, steenuil, boerenzwaluw;
- Koppeling met o.a. artikel 4
- Sovon om advies gevraagd over hoe doelbereik te behalen en of de huidige monitoring toereikend is.

Artikel 11.4

Herstel organische bodems in de landbouw die bestaan uit ontwaterde veengebieden

- Doel is vastgelegd in NHV, herstelmaatregelen op:
 - 30% in 2030, waarvan een kwart vernat (= 7,5%)
 - 40% in 2040, waarvan een derde vernat (= 13,3%)
 - 50% in 2050, waarvan een derde vernat (= 16,7%)
- Interbestuurlijk Programma Veenweide kan monitoren hoeveel hectare een geringe drooglegging heeft (minder dan 40, 30 of 20 cm) en hoeveel hectare waterinfiltratiesysteem er ligt. Dit zijn dan de hectares vernatting.
- Uit RVO gegevens komt hoeveel overige herstelmaatregelen er worden genomen op veengrond (ANLb-pakketten en ecoactiviteiten voor weidevogels, voor ecologisch slootbeheer en voor overige landschapselementen)
- Verwachting is dat er al voldoende herstelmaatregelen voor 2030 zijn, maar dit is voor 2040 en 2050 nog nader te onderzoeken

Artikel 11- Aanpak

- Advies WUR afbakening landbouwecosysteem: het landbouwareaal in het GLB met de daarin of daar aan grenzende landschapselementen
- Keuze uit 2 van de 3 indicatoren (11.2)
- Inventarisatie van huidige maatregelen: o.a. hectares herstelmaatregelen (zoals ANLb-pakketten) kunnen we uit RVO-gegevens halen.
- ANLb kan een rol vervullen voor graslandvlinders, boerenlandvogels, dooradering en klimaat.
- Koppeling extra budget Agrarisch Natuurbeheer aan indicatoren en over de provincies.
- Generieke maatregelen door rijksoverheid in te zetten
- Monitoring van soorten via BIJ12 (NEM, Vlinderstichting, SOVON), via SOMERS (veenweide) en van maatregelen via RVO, provincies en Boerennatuur

Gesprek

- In hoeverre zijn genoemde opgaven van NHV al bekend bij jullie?
- Waar zien jullie kansen? Bijv. koppeling met lopende projecten/ opgaven
- Hoe zien jullie de rol- en

- verantwoordelijkheidsverdeling
- Hoe willen jullie betrokken worden bij de uitvoering? Ook de monitoring.
- Wat zijn jullie zorgen?
- Wat willen jullie meegeven?

Art. 12 &13

Europese Natuurherstel
verordening

Bossen en bomen

Stakeholderbijeenkomst
15 oktober 2025

Inhoud presentatie

- Artikel 12
 - Doelstellingen en indicatoren
 - Monitoring
 - Inventarisatie bestaande maatregelen
 - Bepalen opgave

- Artikel 13
- Discussie

Art. 12 Herstel van bosccosystemen

- Treffen van herstelmaatregelen die nodig zijn om de **biodiversiteit van bosccosystemen** te vergroten
- Lidstaten realiseren een stijgende trend van de gemeenschappelijke **bosvogelindex**
- Lidstaten realiseren een stijgende trend van de volgende **indicatoren** in bosccosystemen
 - staand dood hout;
 - liggend dood hout;
 - het aandeel bossen met ongelijkjarige structuur;
 - bosconnectiviteit;
 - voorraad organische koolstof;
 - het aandeel door inheemse gedomineerde boomsoorten;
 - diversiteit aan boomsoorten.
- Stijgende trend tot aan **het bevredigende niveau**

Art. 12 Herstel van bosccosystemen

- *Ten minste 6 van de 7 indicatoren:*
 - staand dood hout;
 - liggend dood hout;
 - ~~het aandeel bossen met ongelijkjarige structuur;~~
 - bosconnectiviteit;
 - voorraad organische koolstof;
 - het aandeel door inheemse gedomineerde boomsoorten;
 - diversiteit aan boomsoorten.

Art. 12 Monitoring

- Nederlandse Bosinventarisatie (NBI)
- Bepalen basislijn NHV: trendbepaling meetjaren 2020-2024
- Uitbreiding NBI:
 - Versnelde metingen bodemkoolstof
 - Bosconnectiviteit op basis van satellietgegevens
- Bosvogelindex via Sovon en CBS

Art. 12 Inventarisatie bestaande maatregelen

- NHV sluit aan op revitalisering bossenstrategie.

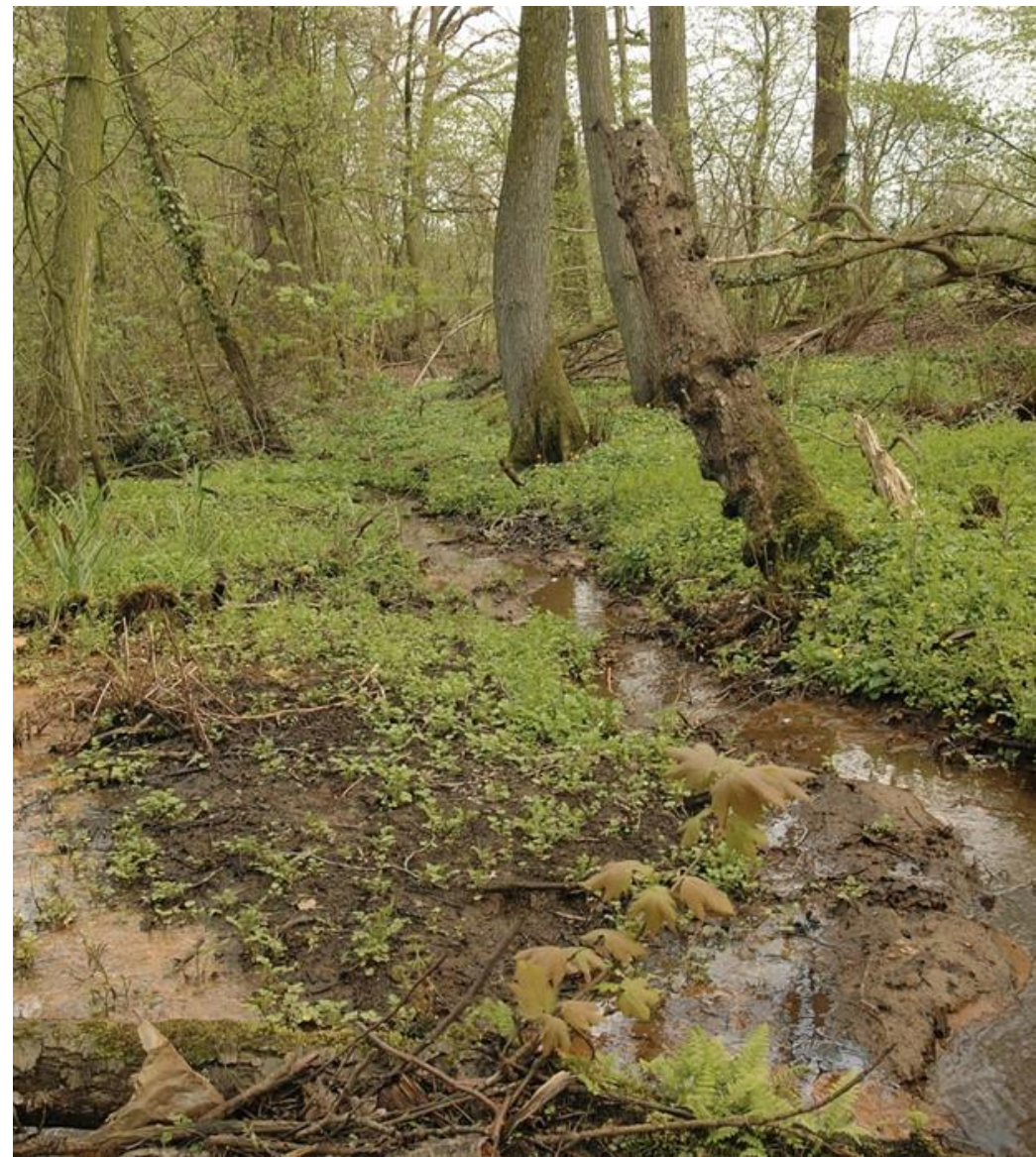
Revitaliseringsmaatregel	Indicator Natuurherstelverordening							
	Staannd dood hout	Liggend dood hout	Ongelijkmatige leeftijds-opbouw	Bosverbondenheid	Dominantie inheemse boomsoorten	Diversiteit boomsoorten	Voorraad koolstof	Bosvogels
Stimuleren dood hout staand	+						+	+
Stimuleren dood hout liggend		+					+	+
Versterken structuur verticaal			+				+/-	+
Versterken structuur horiz.				+			+/-	+
Stimuleren menging						+	+	+
Inbreng loof / rijkstrooisel					+/-	0 tot +	+	+/-

- Inventarisatie maatregelen voor Natuurplan; bestaande provinciale plannen vertaald naar NHV opgave als voorverkenning.
- Ambities van provincies, geen vastgesteld beleid.

Art 12. Bepalen opgave NHV

- Stappen tot aan het Natuurplan (voor alle indicatoren):
 1. Bepalen basislijn op basis van NBI/CBS
 2. Inventarisatie bestaande maatregelen
 3. Autonome ontwikkelingen van bossen
 4. Opgave bepalen; toenemende trend?
 5. Benodigde aanvullende maatregelen vaststellen
- Bevredigende niveau in 2030

Art. 12 Samenhang met andere artikelen

- Artikel 4
 - Doelen voor kwaliteitsverbetering habitattypen en leefgebieden van soorten kunnen bijdragen aan doelen voor bosindicatoren.

- Artikel 8
 - Afhankelijk van ruimtelijke overlap tussen stedelijke en bosecosystemen
 - Met name op stedelijke doel voor boomkroonbedekking i.r.t. connectiviteit van bossen

- Artikel 10
 - Bestuivers zijn niet gebonden aan 1 artikel/ecosysteem. O.a. raakvlak met indicator dood hout

- Artikel 11
 - Landschapselementen dragen bij aan connectiviteit van bossen

Art 13, 3 miljard bomen

- *Lid 1: Lidstaten streven ernaar bij te dragen aan de verwezenlijking van de minstens drie miljard extra bomen tegen 2030*
- *Lid 2: Met inachtneming van ecologische beginselen; diversiteit, leeftijdsopbouw, inheems, lokaal- en klimaatadaptatief.*
- Doelstelling komt voort uit Europese biodiversiteitstrategie
- Breed te interpreteren; geen verdeling per lidstaat
- Artikel 4 & 8 t/m 12 dragen bij aan dit doel
 - *Format vraagt om een inschatting van het totaal aantal bomen*

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Europese natuurherstel verordening

Deelsessie juridische en bestuurlijke
inbedding

© Rijksoverheid

Juridische en bestuurlijke inbedding

1. Governance
2. Wetgeving
3. Wederkerige bestuurlijke afspraken
4. Kansen
5. Vragen & discussie

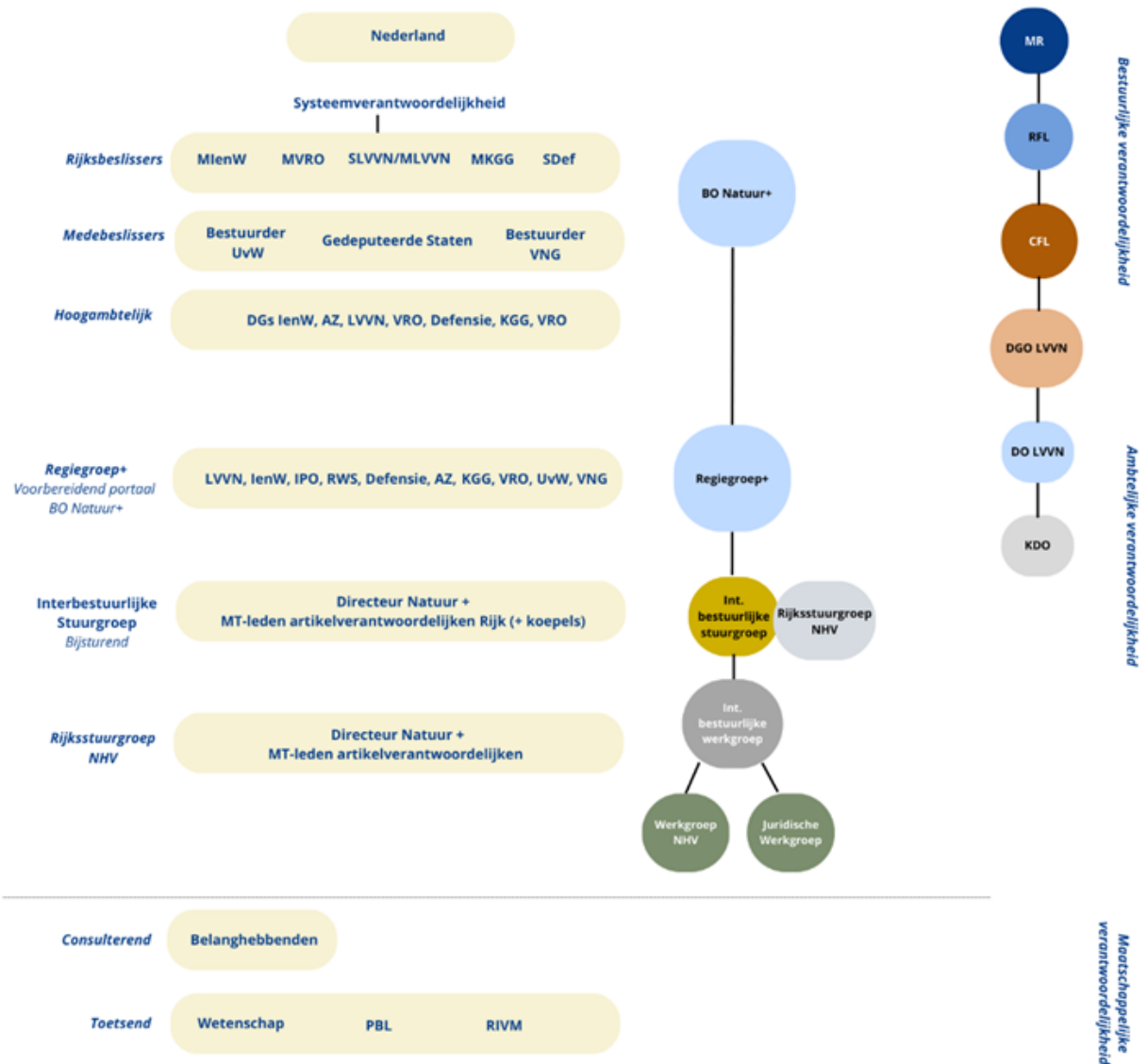
Governance

- Uitgangspunten
- Aansluiten bij bestaande (wettelijke) taken en verantwoordelijkheden tussen Rijk en medeoverheden.
- Per artikel bestuurlijke afspraken over rollen, taken en verantwoordelijkheden, afbakening en afstemming, financiering en wet- en regelgeving.
- Samenhang tussen artikelen wordt geborgd in het Natuurplan als de samenhang tussen bestaand en toekomstig beleid.

Verantwoordelijkheidsverdeling bij vaststelling

Natuurplan

Wetgeving

- › NHV heeft directe werking en verschillende overheden hebben bestaande verantwoordelijkheden op basis van de omgevingswet voor natuur.
- › Maar uitvoeringswetgeving verplicht om effectief uitvoering te geven.
- › Stelsel van de omgevingswet vormt basis.
- › Wetgevingsspoor:
 - Uitvoeringswetgeving
 - Nader uitgewerkt bij AMvB
 - Mogelijke materiële normstelling

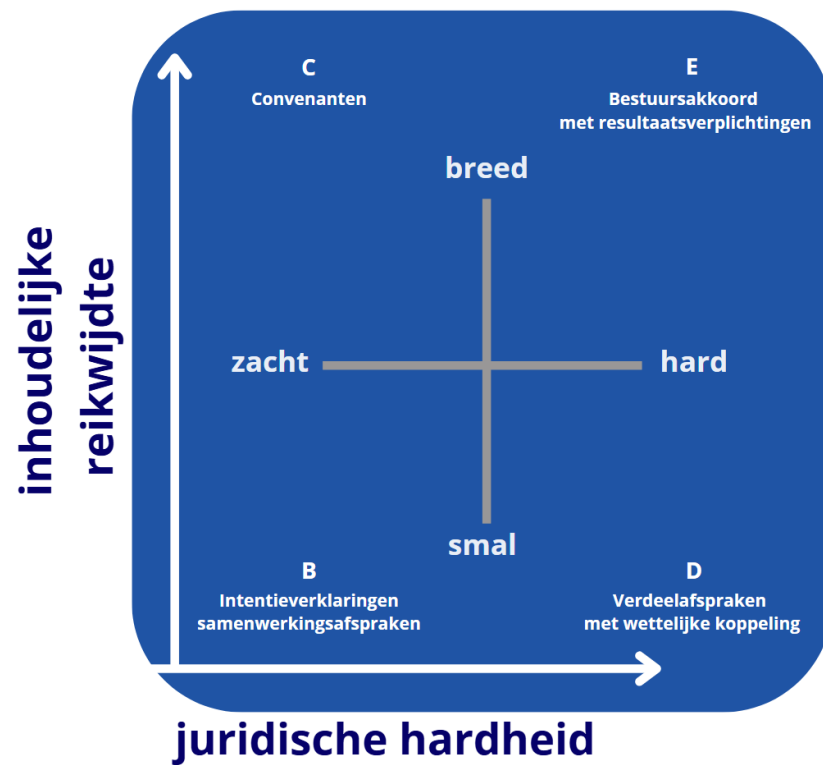

Wederkerige bestuurlijke afspraken

- Doelstellingen NHV strekken verder dan huidige afspraken. Meer inzet maar ook benodigde randvoorwaarden nodig.
- Doelstellingen NHV vragen ook om meer regie rond drukfactoren zoals stikstof en gewasbescherming.
- Optreden als één overheid vanuit wederzijds vertrouwen.

Wederkerigheid Rijk <--> Provincies

Kansen

- Wegnemen onduidelijkheid en knelpunten over taken, rollen en verantwoordelijkheden tussen Rijk en medeoverheden in natuurbeleid.
- Kaderstellende rol Rijksoverheid goed implementeren door samenhang tussen opgaven te borgen in duidelijke afspraken inclusief benodigde (financiële) randvoorwaarden.
- Integrale verankering programma's en strategieën onder het Natuurplan.

Gesprek / vragen

- Wat is de verwachte impact van deze wetgeving/governance voor uw organisatie?
- Welke inhoudelijke aandachtspunten voor het wetgevingstraject wilt u meegeven?
- Welke procesmatige knelpunten wilt u onder de aandacht brengen?

Vervolg

- Vervolg
 - Voorjaar 2026: Webinars
 - September 2026 –start formele inspraak
- Planning
 - Sept '26 – Ontwerp Natuurplan naar Europese Commissie
 - Sept '27 – Definitief Natuurplan naar Europese Commissie

Afsluiting

Bij vragen: nhvteam@minInv.nl